Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 248 (9930) | 1975 чылдың октябрь 22, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдың бедик шынарлыг болурун чедип алыңар, бүдүрүлгениң иштики курлавырларын улам долу ажыглаңар! Улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглаңар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

УКРАИНА ТАРААА САДАР ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбарткаш, Украин ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алыышкынын организастыг чорутканнар болгаш күрүнеге садарының планын күүсеткен. Белеткел пунктуларынга 14005 муң тонна тараааны дужааган. Аъш-чемниң кол культуразы—кызыл-тасты пландан элээн ажыр, 9,5 миллион тоннаны саткан. Ристи садарының планын ажыр күүсеткен. Күрүнеге кукуруза болгаш рис садары үргүлчүлеп турар.

Күрүнеңиң тараа курлавырларынга элээн улуг салыышкыннарны бо чылын Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1338 муң тонна тараааны киирген Одесса областың, 1230 муң тоннаны киирген Винница область, 1174 муң тоннаны киирген Херсон область, 917 муң тоннаны киирген Николаев областың, 874 муң тоннаны киирген Черкассы областың, 828 муң тоннаны киирген Запорожье областың, 750 муң тоннаны киирген Киев областың, 643 муң тоннаны киирген Крым областың колхозтары болгаш совхозтары киирген-нер. Волынь, Житомир, Закарпат, Ивано-Франковск, Львов, Ровно, Чернигов болгаш Черновцы областар күрүнеге тараа садарының улус ажыл-агый планын ажыр күүсеткеннер.

Келир чылдың күзүн болгаш чазын тарыыр культураларынга республиканың колхозтары болгаш совхозтары үрезиннер-биле хаидыртынганнар. Орай культураларның ажаап алыышкыны, күскү чер аңдарылгазы, күскү тараа чаштырылгазы болгаш фермаларның кышка белетиели дооступ турар, бөдүүн болгаш чулуктуг мал чемин белеткээрин көвүдедиринге бүгү аргаларны мөөңнеп, оларны чогумчалыг ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни ап чорудуп турар.

Амгы үеде республиканың партия организациялары, совет болгаш ажыл-агый органнары, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилери бо чылды организастыг доозар, чер болгаш мал ажылдарының өске продуктуларын садарының күрүне планнарын күүседир, 1976 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериңге болгаш белеткээрингe быжыг үндезинни тургузар, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизин төлептиг уткуур дээш күжениишкиннерни үндүрүп турар.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

Күш-ажылчы ээлчегниң тиилекчилери

Республиканың үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң тудуг болгаш садыг организацияларының, коммунал болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң коллективтериниң 1975 чылдың үшкү кварталында социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көрген.

Республикага үлетпүр бүдүрүлдезиниң хемчээли июль—сентябрьда планга хамаарыштыр 104,1 хуу болган дээрзин хүлээп алдынган доктаалда чугаалаан. Пландан ажыр 16 муң тонна хөмүр-даш, 6,2 муң кубометр дялыг материалдары, 2,6 муң эжеш хөм ийик бүдүрүнген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планнаанындан 4,8 хуу ажыр бедээн. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 1974 чылдың ол-ла үеэниге деңнээрге 2,9 хуу, чүк сөөртүлгези — 15,4 хуу немей өскен.

Ооң-биле чергелештир ниити продукция бүдүрериниң хемчээли эрткен чылдың үшкү кварталының деңнелинге бодаарга үгле 3,4 хуу өскен, ынчаарга алдынган хүлээлге ёзугаар алырга ол 10,4 хуу өзер турган. Үлетпүрүнүң барык үшкү бүдүрүлге бүрүзү планныг онаалдазын чедир күүсетпээн. Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрер черн, «Тудуг кезектери» комбинат, Кызылдың туйбу заводу, хууда хептер даараар болгаш септээр даарашылга фабриказы, «Тыва суг-тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, «Элегес» ажылчын кооперация план күүседир талазы-биле зажок хөжүдап турар. «Кызыл үлетпүр-тудуг» тудуг эргелелиниң, «Тыва көдээ тудуг» трестиң 586 болгаш № 1070 КМК-ларының, «Сельхозтехниканың» септелге-тудуг эргелелиниң коллективтери капитал тудуг талазы-биле планнарын күүсетпээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1975 чылдың үшкү кварталының түңнелдериниң талазы-биле дараазында коллективтерни социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаан:

«Тыва даг-дүгү» комбинатының коллективи, продукция бүдүрериниң планын 102,4 хуу, ону сайгарарының — 101,3, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын — 102,2 хуу күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң темпизиниң өзүлдезин 9,8 хуу, ниити продукция бүдүрүп үндүреринин — 9 болгаш продукция сайгарарының өзүлдезиниң темпизин 8,4 хуу болурун чедип алган;

Хову-Аксының автобүдүрүлгезиниң коллективи, чүк сөөртүрүнүң планын 144,4, чүк саарылгазының планын — 128,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 112,6 хуу күүсеткен болгаш планда көрдүнген арыг орулганы алырын база чүк сөөртүрүнүң бот-үнезин чиигедирин хандырган;

«Сибирьэнерго тудуг» трестиң «Кызылсэс тудуг» эргелелиниң коллективи, тудуг-монтаж ажылдарының планын 113,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын — 108,3 хуу күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң темпизин 10,5 хуу чедирип, ажыл төлевириниң фондузун 4,6 муң рубльге камнаарын чедип алган;

Улуг-Хем райпозунуң коллективи, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 103,1 хуу, ниитиниң чемненилге черлериниң бараан саарылгазының планын — 107,3 хуу, ном садарының — 125,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң планын — 103 хуу күүсеткен.

«Суг-канал» эргелелиниң коллективи, орулгаларның планын 120,2 хуу, арыг орулганын — 102,2 хуу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн—111,6 хуу күүсеткен.

Социалистиг чарыштың тиилекчилерин СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары болгаш 1-ги чергениң дипломнары-биле шаңнаан.

Ийиги черлерни болгаш ийиги чергениң дипломнарын тывыскан коллективтер:

Тываның электри четкилериниң коллективи, ниити продукция бүдүрериниң планын 103,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 100,6 хуу күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң темпизин —8,2 хуу болгаш ниити продукцияның —6,2 хуу өзерин хандырган;

Чурттарга-коммунал ажылагый министерствозунуң АТБ коллективи, чүк сөөртүрүнүн планын 105,7 хуу, чүк сайгарарының планын —121,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн —112,6 хуу күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң темпизин өстүрериниң 14,6 хуу, чүк саарылгазының —11,9 хуу күүседирин хандырган;

«Көдээ электри-тудуг» тудуг-монтаж эргелелиниң коллективи, тудуг-монтаж ажылдарының планын 131,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн —125,4 хуу күүсеткен болгаш ажыл төлевириниң фондузундан —125,4 хуу күүсеткен болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 9,3 муң рубльди камнап алган.

Кызыл-садыгның коллективи, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102,4 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын —116,4 хуу күүседип, бараан саарылгазын өстүрериниң темпизин 9,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн —8,5 хуу бединдерин чедип алган;

Телеателье коллективи, амыдыралдың ачы-дуза чедирилгезиниң сайгарылга планын 112,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын —108,7 хуу күүседип, амыдыралдың ачы-дуза чедирилгезиниң сайгарылгазын өстүрериниң темпизин 14,3 хуу бединдерин хандырып, шалың төлевириниң фондузундан 1,6 муң рубль камнаалганы чедип алган.

Үшкү черни болгаш үшкү чергениң дипломнарын тыпсыры болза:

Кызылдың дааранылга фабриказының коллективи, продукция бүдүрериниң планын 101,2 хуу, ооң сайгарылгазының планын —110,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 100,1 хуу күүседип, ниити продукция бүдүрүп үндүрерин өстүрериниң темпизин 11,3 хуу, ооң сайгарылгазының —18,8 хуу кылдыр хандырган.

«Тыва көдээ-тудуг» трестиң автобаазазының коллективи, чүк сөөртүлгезиниң планын 109,3 хуу, чүк саарылгазының планын —100,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын —102,5 хуу күүседип, 26,7 муң литр кывар-чаар түүлдү камнап алган;

«Востоксантехмонтаж» трестиң Кызылда КМК-зының коллективи, монтаж ажылдарының планын 100 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 102,3 хуу күүседип, керээлиг ажылдарны өстүрериниң темпизин — 2,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң темпизин —7,3 хуу хандырарын чедип алган;

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының коллективи, үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 101,1 хуу күүседип, бараан саарылгазын өстүрериниң темпизин 9,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң темпизин —7,7 хуу хандырган;

Районнуң Туранда чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи, амыдыралдың ачы-дуза чедирилгезиниң сайгарылга планын 100,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын —107 хуу күүседип, ажыл төлевириниң фондузундан 9,4 муң рубльди камнап алган.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң районнуң Чадаанада чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының болгаш Мөңгүн-Тайга райпозунуң коллективтериниң үшкү кварталда эки ажылдааның демдеглээн.

Шалыпчы тудугнуң ийиги ээлчээнде

АНЫЯКТАР — МУРНУКУ ОДУРУГДА

Даштындан көөрге, ол үш каът ажыг деп билдинер, зажок улуг тудуг күскү хүнге чайынналып туру. Ак-Довуракның дагларының эдээнден ол быжыы-биле туттунупкан ышкаш сагындырар. Амдыызында республиканы бо хире делгем шөлдү ээлээн хөй каттыг тудуг чок деп чугаалап болур. Аар чүктүг машина-техникада ынаар углаар. Кеттен, кижилер-даа ынаар-ла даалажып бар чоруур. Бүгү Тываның сагыш-бодалы ону дүргеп ажыглалга кирериниче углаган, бүгү күштү ынаар углаан дээрзин чугаажок.

Бо хүннерде чогаалчылар, шулүкчүлер, ыры бижиир кижилер маңаа келген болза аа, дээн бодалдар сагыш-сеткилди хөлзедип келир. «Тыва дагдүгү» комбинаттың бо ийиги ээлчээниң тудуунга баар дээш кезек ажылчыннар-биле дөштү өрү алзы чүткүдүп олур бис. Ынчан эртенгиниң чеди шак чүве. Соок сырын Алаш талазындан чаактарны соолаңнадып турду. Улуг мастер Иван Серафимович Онохов эрестигдээ, хөглүг-даа кижи болду. Бедик дөң кырынга чедир сырынга удур кулажылай баскылапкаш, улуг тынын кезек тур бис. Эдерген улузум удавас ажыттынар-чаа комбинаттың машинистери-дир. Оларны мында чыгташ, амдыызында янзыбүрү хевириниң тудуг ажылдарын кылдырын каан. Машинистер, таарыштырыкчылардан бистиң-биле бежен ажыг ооллар, кыстар кел чорааны ол чүве. Бо ажылчыннарның арынарынче көрдүм. Ооллардың арыннары күнге, соокка долуканындан күскү пөш тооруу ышкаш, уругларның кызылгыр яблоктарзыг болду. Арыннар чайынналы турар. Оларның шырайының хеглүү зажок. Онохов оларның ээ-не мурнунда куштадырып қаап, өскедип олур. Ооң сыныче көрдүм. Сарыг хөректээштиг. Карманнарында кыскаштар, блокнот, карандаш суп алган. Ооң дурт-сынын ортумак деп чугаалап болур. Кыаштаарыы шалыпкын. Галя Хертек, Рая Ооржак, Наташа Сарыглар суглар база ортумак сынныг. Бо хамык аныяктар бо хоорайның ажылчын ангызының ээ-не хеймер төлээлери. Олар болгаш 200 ажыг ындыг чалыылар бо Ак-Довурак хоорайның профтехучилищезин чазын чаа доосказ, комбинатка аныяк кадрлар болу бергеннер.

Чоруп орган аныяктар боттарының ажыл-ижиниң дугайын чугаалап чорлар:

— Бис алды дугаар каътта барып ажылдай бердивис. Ооң иштинде үзүктелчек черлерни отметкалар дээр-ле болгай. Бир отметкада-ла он муң дөрбелчин метр ханалар бар. Ам 20 муң метр дөрбелчин метр черни малгаштап, чылыглап чугайлаан бис. Бистиң ээлчегле 200 ажыг кижи бар. Ээлчеглер аразында чарышка киришкеш, шаңналдар-даа ап тур бис. Бирги черни ээлээрге 300 рубльдиң шаңналын бээр. Бистиң ээлчээвис амдыызында бирги черде чоруп ор. Бо ай сөөлүнде ол шаңналга чедер чыгыы боор бис—деп, мастер Валентина Абдорина чугаалап чор.

— Силер Кызылдан келгей болзуцарза, бистиң удуртукчуларывыс-биле чугаалажып көрүңерем — дээш, уругларның бригадириге томуйлаткан шыдыг карактыг чиңгежек сынныг Галя Пидюрова чугаалап үндү.— Ол орустап-даа, тывалап-даа билир болду.—Растворхоюдугну даштыыртан барып, хууңнарга, азы носилкаларга бедик каъттарже дажыглап үндүрер-дир бис. Ынчаарга бергезин-даа кончуг-дур. Механизастаар бис-ле дижип турар, сураг-ла-дыр.

Аныяктарның чамдыызы автобустар-биле келген болду. Эртен эртежик тудугларже шуужуп бар чорда, Тываның аныяк ажылчын аңгызын, ооң төлээлерин магадап, чоргаарлаып-даа турдум. Ажыы-биле чугаалаарга, болар кандыг-даа бергелерге торулбайын, ёзулуг эрес-маадырлыы-биле ажылдап турар улус тур. Дүн-хүн, амыр-дыш-даа дивестер. Маадырлыг ажыл-ишчилерге чоргаарланган кижиниң бодалынга өөрүшкү чайгаарла хайнытын келир.

Бо улуг тудугнуң өрээл бүрүзүнде келген ажыл-ишчилериниң кылган ажылының даажы, дерилелерин эптеп, дүңзаалаашкыннар кылган монтажниктериниң оттарының чалбыраажы үзүктел чок уламчылаар. Бригадалар, ээлчеглер аразының социалистиг чарышының түңнелдерин үндүрүп, тиилекчилерни тодарадып турган бригадирлерге, мастерлерге ужуражы бердим. Эрткен веделяда Нина Ооюнуң, Зина Салчактың, Галя Қоляданың, Салчак Кара-оолдуң бригадалары бо тудугга келгеш, шыырак көргүзүглериг ажылдаанын чугаалап турдулар. Бо бригадаларның ажылчыннары быжаңнаар, шеверлел кылыр ажылдарны айыткан график ёзугаар чорудуп турарлар. Нина Ооюнуң бригадазы айның баштайгы хүннеринде хоюлуг чогуудан хожудап, шеверлел кылырын хол-биле күүседип турган. Олар бедик ханалар чугайлаарын механизастап алырын чедип алган, өске бригадаларны дыка мурнай бергеннер. Бо мурнекчылар шалыпчы ажыл-ижин Улуг Октябрьның байырлалынга тураскаадып турар.

О. ОХЕМЧИК.

ЧУРУКТА: ийиги ээлчегниң тудуунда слесарьлар-монтажниктер бригадири Владимир Сбитнев.

К. КАРА-ООЛДУҢ фотозу.

МОЛДАВИЯНЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартып чоруткаш, Молдав ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алыышкының организастыг чоруткан болгаш күрүнеге тараа садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин долузу-биле күүсеткеннер.

Республиканың колхозтарындан болгаш совхозтарындан белеткел пунктуларынга 1050 муң тонна тараааны дужааган, ол болза улус ажыл-агый планында көрдүнгениниңден 350 муң тонна хөй болган. Ынча хөй тараааны күрүнеге республика эн-не баштай саткан. Күрүнеге тараа садары уламчылавышаан.

Көдээниң ажыл-ишчилери кыска хуусаалар иштинде көдээ ажыл-агыйның күскү ажылдарын доозар, келир чылдың дүжүдүнге быжыг үндезинни тургузар, малдың кыштаглаашкының организастыг эрттирер, чер болгаш мал ажылының өске продуктуларын күрүнеге садарының планын чедиишкиннинг күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар.

250 ПУД ДҮЖҮТ

Радищев аттыг колхоз Смоленск обласка тараанын өстүп көрбээн дүжүдүн — бир гектардан-на 40,5 пентнерни ажаап алган. Кызыл-тасты болгаш көк-тараааны кевирип кургаткан черлерден ажаап алган.

Сөөлгү чылдарда ол, ажылагыйга мелиорация ажылдарынга болгаш черни ажыглаарының культуразын бедидерингe улуг кичээнгейни салып турар апарган. Эмин эрттир шык хөрзүннерни хааглыг дренажтын дузазы-биле кургадырының деппилгелиг системазын ажыглаан.

Литвадан келген кежүп чоруур колоннанын механизаторлары Радищев аттыг колхозтуң тараажыларынга дузаны көргүскеннер. Ийи муң гектар кургаткан черни олар ажыл-агыйга дамчыдып бергеннер. Оларга агротехниктиг хемчеглернин бүгү комплекизин — чугайны, чемишчидилгени аная киирип кылган. Чаартынган чер тараажыларны 250 пуд дүжүт-биле шаңнаан.

Ю. СИДОРОВ.
(СЭТА).

СМОЛЕНСК.

ХАНЫ ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

Францияның Президентизи Валери Жискар д'Эстэн СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке болгаш СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга телеграммалар чоруткан.

ССРЭ-ге чоруп турарының үезинде чазак кежигүннериниң, эрге-чагырганың чер-чер органнарының болгаш орус улустуң талазындан дээрги кадын Жискар д'Эстэнге болгаш Франциянын Президентизинин бодунга көргүскен найыралдың хүлээп алыышкыны болгаш хүндүткелди көргүскени дээш өөрүп четтириишкинни ында илереткен.

Тайбыңның болгаш чавырлыышкынның эрге-ажыынга Совет Эвилели биле Франциянын аразында найыралдың база кады ажылдажылганың харылзаалары чаа хөгжүлдени алыр деп бүзүрелди Франциянын Президентизи илереткен.

(СЭТА).

ОРГАНИЗАСТЫГ ДООСКАН

«Кызыл тараачын» совхозтуң тараажылары тоску беш чыл планының доозукчу чылының күскү хову ажылдарын бедик деңнелге организастыг доосканы. Дүжүт ажаап алыышкынынга техниканы бөлүү-биле ажыглаар арга ол кампанияны дүргеп доозарының аргазын берген.

Күскү хову ажылдарын бүрүн комплекизи-биле чоруткан. Комбайннар шөлдериниң тараазын ажаап алыры билек-ле еваңны хоорзундан сөөртkеш, сараттап турган. Ооң-биле улаштыр аңгысты тракторлар аңдарып эгелээр. Бо чорук ажылдарның темпизин дыка дүргедеткен. Саваңны бөлүп сараттаары-даа, ангыс аңдарылгазы-даа мурнуку чылдардаазындан дыка эрте доозулган.

Бо чылын бистиң механизаторларывыс 6913 гектар ажаатынган тараазының саваңын бүрүн бөлгеш, 1600 тоннаны сараттап алган. Мал чемниң курлавырын көвүдедири-биле Красноярск крайның Курган районундан 700 тонна саваңны болүп, тырын боодалдап алыры планнаттынган. Олче он үш кижилиг бир бригаданы чоруткан. Ында 120 тонна саваңны тырып боодалдап белеткээн.

Келир чылдың дүжүдүнге үндезин кылдыр 3500 гектар аңгысты аңдарар турган, ам херек кырында 3895 гектарны аңдарган. Ооң кырынга немей 430 гектар черни куруктур аңдарган.

Биске келир чылын чажарынга 1646 тонна үрезин херек турган. Ону пландан ажыр урган бис.

В. ИКОННИКОВ.

БЕРЛИНДЕ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ КОНГРЕЗИНДЕ

БЕРЛИН. (СЭТА-ның туснай корр.). Хөрээжен кичиниң овур-хевири болгаш булут чок, ак-көк дээрде ужуккан көге-буганың чуруу база: «Деңге, хөгжүлде, тайбың» дээн сөстер Делегейниң хөрээженнер чылынга тураскаатkан ол эмблема-демдек—бөгүнгү Берлиннинің эң онзаланчак түүлү ол бооп турар. 130 ажыг чурттуң болгаш делегейниң база тустус чурттарның-даа 75 хире организацияларының барык ийи муң делегаттары делегейниң ол массалыг чыыжында чедип келгеннер.

ГДР-ниң эң улуг дээн Вернер Зееленбиндер-Халле залын туктар-биле, алды дыл кырында транспарантылар-биле шимээн. Президиумда—делегейниң хөрээженнериниң ортузунда сураглыг ажылдакчылары, конгресстиң хүндүлүг аалчылары.

ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер чыылганнарга байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Делегейниң хөрээженнер чылынга тураскаатkан бо Бүгү-делегей конгрези болза, делегейде бирги чергелиг ужурдузалыг болуушкун-дур дээрзин ол чугаалаан. Делегейниң хөрээженнери дээрге, политиктиг күүлүг күш болур. Олар боттарының күжениишкинин каттыштырып, чер кырынга тайбыңны быжыглап, тургузарының өндүр улуг сорулгазы дээш демисежир болза, дыка хөй үүлдерни чедип ап шыдаар.

Оратор даштыкы политиканың айтырыгларының дугайын чугаалааш, ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелериниң ниитилел амыдыралының өске-даа адырларынга деңгески хөгжүлдези, оларның тайбың талазы-биле боттуг политиказы амгы үениң тодарадыкчы фактору бооп турарын айыткан.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин доп-дораан, шуут соксадыр херек — деп, Э. Хонеккер чугаалаан. Чепсегленишкинни кызыгаарлаар болгаш чепчегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржулганы чедип алыры—нарын болгаш шаптараазынныг айтырыг боон турар. Амгы үеге чедир ат салдынган документилер, эң ылаңгый ядролуг чепсекти нептеретпес дугайында керээ, ядролуг дайынны болдурбас дугайында Совет-америк дугуржулга болгаш өске-даа үүлдер дээрге, дайынның үнүп кээп болур айылын эвээжедип турар, баштайгы чугула чедиишкиннер-дир.

Ооң соонда КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхаймның конгрессче чоруткан байырлыг чагаазын номчаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин, Берлинде Бүгү-делегей конгрезинин киржикчилеринге байырлыг чагаазын совет делегациянын удуртукчузу, Совет хөрээженнер комитединиң даргазы ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. В. Николаева-Терешкова номчаан. Эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазының чылыг сөстерин бүгү чер бөмбүрээзиниң хөрээженнериниң төлээленчилери диңмиттиг адыш часкап, уткуп-хүлээп алган.

Индияның премьер-министри Индира Гандинин, Куба Республиканың Министрлер Чөвүлелинин Күүскомунун Даргазы, Кубаның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Фидель Кастронун болгаш өске-даа сураглыг күрүне зинин киржикчилеринге байырлыг чагаазын совет делегациянын удуртукчузу, Совет хөрээженнер комитединиң даргазы ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. В. Николаева-Терешкова номчаан. Эш Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазының чылыг сөстерин бүгү чер бөмбүрээзиниң хөрээженнериниң төлээленчилери диңмиттиг адыш часкап, уткуп-хүлээп алган.

Индияның премьер-министри Индира Гандинин, Куба Республиканың Министрлер Чөвүлелинин Күүскомунун Даргазы, Кубаның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Фидель Кастронун болгаш өске-даа сураглыг күрүне ажылдакчыларының байырлыг чагааларын база номчаан.

Бүгү-делегей конгрезинин президентизи Ф. Браун отчёт илеткел кылган. Амгы чыыш дүшкүүрлүг чоруктун чавырлыышкынының үезинде бооп турарын ол онзалап демдеглээн. Ол чорук хөрээженнерниң деңгергези дээш шимчээшкиннинг чедиишкиннинг болурунга, оларның боттарының чурттарының политиктиг, экономиктиг, культурлуг амыдыралынга идепкейлиг киржиринге, чер кырынга тайбын дээш демиселге идигни кылып турарын ол айыткан.

М. РОЖДЕСТВЕНСКАЯ,
А. ГРИГОРЬЕВ.

Партийжи амыдырал: отчёттар болгаш соңгулдалар

ЧОГУУР ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРЕР

Партия эге организацияларында амгы үеде өртип турар отчёт-соңгулдалыг хуралдар — коммунистерниң кылган ажылының көрүлдези, оларның ажыл-ишке, өөредилгеге, хөй-ниити ажылынга авангардчы ролүнүң бүгү талаларын сайгарып көрүүнүң үеви.

Партия организацияларының ажылы ооң кежигүннерийнин күженишкиниг ажылжиндеп тургустулары билдингир. Коммунист бүрүзү бодунуң ажыл-хөрөөн медереддиг, идепкейлиг кылган тудум-на, коллективке ооң партийжи хамаарылгазы-даа бедиир, чедишкиннери-даа көскү болур.

«Тудут кезектери» комбинаттың партия организациязы, бүдүрүлгениң удуртукчулары ында ажылды чогумчалыг организастаар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылган. Партия организациязы, ооң бюрозу план ёзугаар ажылдан, бюро болгаш коммунистерниң ниити хуралдарын доктаамал эртирип келген. Партия хуралдарының айтыгларын белеткээринге, оларның хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин организастаарынга коммунистер идепкейлиг киржип турар.

Партия организациязының хөй-хөй кежигүннери бүдүрүлгеде авангардчы ролүн көргүзүп, мурнакчы ажылдан, хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип турар. Оларга партбюро болгаш профэвилел комитеттериниң кежигүнү, Красноярскиниң политехникиг институдунуң Кызылда салбырында бот-өөредилгебиле өөренип турар Н. Аникеева, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, цехком даргазы А. Чихирина, СЭКП обкомунуң кежигүнүнге кандилат, комбинатта партбюро кежигүнү, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. Маркелов, партбюро кежигүнү В. Шаламова, пропагандист П. Гопанчук, механиктиг цехтиң даргаы П. Каратов болгаш ооң-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Ооң-биле чергелештир, партийжи даалгаларны четпес күүседип турарлар база бар. Коммунист эш Курганский агитколлективтиң ажылын шуут сандараткан. Эш-хуу судунуң ажылын ооң даргазы коммунист эш Огнев кашкак чорудуп турар. Бүдүрүлгеде ажыл-херектиң байдалы, ажылда четпестер, коллективтиң кежигүннериниң сагылгачуруму ол хире харысалгалыг ажылды башкарар ужурлуг эш Огневти дүвүретпейн турар.

Бүдүрүлгечи даөре көргүзүглерни чедип алза-даа, коммунистер П. Ачисов, Ч. Сайынооол, В. Ковалев, В. Батынщикова, В. Малов олар коллективтиң хөй-ниити амыдыралынга киржилгеден хоорлуп, бүдүрүлгеде ажыл-иштин байдалын безин чугаалашкан хуралдарга санал-оналын бербес, аная-ла дыннап эртирип турар. Ол бүгүнүң дугайын «Тудуг кезектери» комбинатта партбюро секретары В. А. Митин коммунистернин отчёт-соңгулдалыг хуралынга демдеглээн.

Ында партия организациязында бактаан турар чамдык коммунистерниң чогаадыкчы чорук чок, чүгле бодунуң даанганы планныг онаалдаларын күүседир дээш ажылдап турары ниити коллективти чүге чедиргенил?

Түннел өөрүнчүг эвес: комбинат коллективи бо чылын четпес ажылдаанындан эрткен 9 айларда бүгү көргүзүглер талазы-биле план күүсеттинмээн: бараанныг продукцияны бүдүрери 83,1 хуу болган, азы күрүнеге 722 муң рубльдиң продукциязы чедир бердинмээнин дүвүрээзин чокка чугаалаар арга чок. Цехтерден ол талазы-биле планнарын арматура, хевирлээр, бетонзилдириглер белдири, столяр кылыглар цехтери чүгле 63—97,9 хуу чедиргилээн.

Бүдүрген продукцияны сайгарарының талазы-биле байдал комбинатта база багай: чүгле 81,0 хуу күүсеттинген.

«Тудуг кезектери» комбинаттың коллективи улуг, боттарының мурнунда тургустуунган сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар күш, курлавырлар ында бар.

Бо коллектив ай, квартал санында-ла планныг онаалдаларын чедир күүсетпес кошкак ажылдап турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистер дувураазин-биле чугаалап, ону эдип алырының оруктарын айыткан болгаш ажылда четпестерни шынгыы, партийжи принципиалдыг ёзу-биле шугумчулээнцер.

— План чүге күүсеттинмейн турарыл? Хамык ужур бисти металл-биле четче хандырбайн турарында. План ёзугаар айда 40—50 тонна металл негеттинип турда, биске 10—20 тоннаны берип турар-дыр. Цемент база чедишпес. Металл чедишпезинден бистиң эзлчег айда 10 хонук ажыл чок турган таварылгалар бар. Материалдар-биле пехтерни чогуур үезинде хандырарынче дирекция-даа, партбюро-даа кичээнгейни кошкаткан — деп, арматура цегинин ажылчыны В. Маркеловтуң саналы черле чептүг.

Металл, цемент-биле комбинатты чедир хандырбайн турарындан планныг онаалдалар күүсеттинмейн турарын, бир эвес ол материалдар-биле четче хандырар болза план чайлыг күүсеттинин болурун болгаш ол талазы-биле ажылче кичээнгейни кошкаткан партбюрону (секретары эш Митин) хуралга санал берген эштер Сарачаков, Гопанчук, Зуев, Зыков, Чащухин олар шынгыы шугумчулээн.

Планныг онаалдаларының күүсеттинмейн турарының чылдагааннарынга ажылчыннарның ажылга дөктаавас чоруу, ажыл шагы үзер чорук база хамааржыр. Чүгле бо чылдың 9 айларында ажылга хүлээп алганы 281 кижиниң, 275-и ажылдан үнген.

Ажылчыннарны бажын-биле, оларның ургларын уруглар албан черлеринге тургузар талазы-биле хемчеглерни партбюро-даа, дирекция-даа кошкак боттандырып турарындан комбинаттың 118 ажылчыны Элегес-Аксында чурттап турар.

Материалдар-биле четче хандырбаанындан эрткен 9 айларда хевирлээр цех 869 шакты ажыл чок чидирген. Чүгле ооң уржуундан комбинат ол үеде эптей салыр 26800 кубометр демир-бетон кылыр планын 20873 кубометр чедирген.

«Тудуг кезектери» комбинаттың ажылында четпестер коммунистернин ажыл-ишке авангардчы ролүн күштелдирер талазы-биле ында партбюронун четпес ажылдаанын көргүзүп турар.

Шугумчулелдерден чогуур түннелди үндүрүп, партбюронун ажылында четпестерни дарый чайладырын айыткан доктаалды отчёт-соңгулдалыг хуралдан хүлээп алган.

М. КАЛЧАН,
«Шыныың» тускай корреспондентизи.

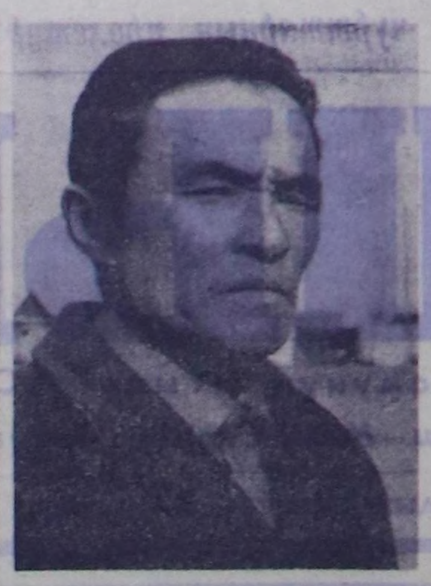

ДЕПУТАТ МАЛЧЫН

Коммунист Кошкар-оол Куулар «Шамбалыг» совхозта малчыннап ажылдаа-ла ам үш чыл чедип турар. Ынчалзажок ол ыызыманкай ижи-биле чоннуң хүндүткелин аалап алган.

Эрткен чылын К. Куулар төрүүр 100 хойдан 106 хураганны ап, доруктурган. А бо чылын ооң көргүзүү оон-даа бедик: 100 хойдан 110 хураган.

Амгы үеде Кошкар-оол Балчыңмаевич Шокар-Ыяшта кыштаан бүрүн септээн болгаш ында 15 тонна өдекти белүп алган.

Кошкар-оол Куулар хөй-ниити ажылларынга база идепкейлиг киржип турар. Ол Кызыл район Советиниң депутады, совхозта партия комитетиниң бюро кежигүнү.

ЧУРУКТА: К. КУУЛАР.
Х-К. МОНГУШТУҢ фотозу.

ХООЧУН АГИТАТОР

Семен Начынович Самданны Самагалдай суурнуң чурттаачылары эки билир. Хоочун коммунист хөй-ниити ажылдарының идепкейлиг киржиччизи, аныяктар дагдынычызы болгаш агитатор. Суурнуң чеди дугаар микрорайонунга, ортумак школага ооң лекция, беседа кылып чоруп турарын бо-ла көрүп болур.

Семен Начыновичиниң хөй-ниитичи ажылында ол черни агитаторнуң ажылы эзлеп турар. Лекция, беседа эрттирерде ол ыяк белеткениринге чаңчыкиан, школачыларның, аныяктарның күзенчиг аалчызы. С. Самдан бодунуң агитатор арга-дуржулгазын өскелерге күзелдии-биле дамчыдып берип чоруур.

ЧУРУКТА: хоочун агитатор С. САМДАН.
Х-К. МОНГУШТУҢ фотозу.

Юрий Ахмедович Сафиулин—Чадаана разрезинде мурнакчы ажылчыннарның бирээзи. 6-гы разряттың токары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы эш Сафиулин ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, коллективтиң хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: Ю. САФИУЛИН.
В. АМЫРНЫҢ фотозу.

БЕДИК ШАҢНАЛ

ДОНДА РОСТОВ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Вешенская станицага октябрь 19-та совет чогаалчы М. А. Шолоховка Сухэ-Батор орденин тывысшан. Литератураны хөгжүдерингe шылгараңгай ачы-хавыяазы болгаш МАР биле ССРЭ-ниң аразында ачы-дуңмалышкы моол-совет найыралды база культура талазы-биле кады ажылдажылгазын быжыглаар херекке улуг салыышкыны дээш ону ол бедик хавыяа-биле шаңнаан деп, МАР-ның ССРЭ-де элчини Х. Банзрагч байырлыг сөзүнге демдеглээн.

Шаңналды хүлээп ап тура, М. А. Шолохов Моол Арат Республиканың чазаанга, Улустуң Улуг Хуралының Президиумунга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

ТҮҢНЕЛДИ АНАЛИЗТЕВИШААН

Тоску беш чылдың доозукчу чылының үш кварталы доозулган. «Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери тос айларда чоруткан ажылының түннелин үндүрүп, чедер, четпес үүлдерни анализтеп, ам арткан кварталда планныг онаалдаларны бүрүн күүседири-биле аргаларны, курлавырларны тодарадып турарлар.

Совхоз доозукчу чылда 400 тонна сут бүдүрер планныг, а тос айларда бүдүргени 312 тонна болган. Ол—чыл планының 78 хуузу. Совхоз ниитизи-биле көрүнүге сүт садарының планын 92,6, эътиин — 91,9, дүктүүн 96,6 хуу боттандырган. Саар бир инекке онааштыр 1560 кг сүт алдынган. Совхозка малдың баш саны бо чылын эрткен чылдарга бодаарга элгэн өзүлделиг болган.

Ынчалзажок совхозтуң экономиказының кол адыры болур мал ажылында четпестер ам-даа хөй. Совхозка ниитизи-биле төрүүр 100 хойга онааштыр 61-ле хураган алдынган. Бо чүгула адырда четпестерниң кол-ла чылдагааны —малга четчир чемни белеткеп албаанында болган. Эвээш, биче белеткеттинген чемни камнавайн, кайы-хамаан чок чарыгдап, тотчегеп турган.

Бо чылын совхозтуң ажылчыннары мурнунда турган четпестерни катаптавазы-биле чогуур түннелди үндүргеш, боттуг хемчеглерни ап чоруткан. Олар сигенни 851 тоннаны, силосту 148 тоннаны, саваңны 71 тоннаны белеткеп алган. Мал чеминиң белеткели ам-даа үргүлчүлевишаан. Амгы үеде белеткеттинген мал чеминиң хөй нуруузун фермада болгаш кыштагларда чедирген.

Малчыннар боттарының күжү-биле 240 тонна сигенни белеткээш, кыштагларынче чедиргилээн. Оларның иштиндеи Моңгуш Очур-оол, Куулар Доржулдай, Куулар Тас-оол болгаш Михаил Түлүш олар 10-10 тонна сигенни белеткээн.

Совхозтуң Ак-Чыраада Куулар Экер-оолга удурткан комсомолчулар бригадазы 381 тонна сигенни белеткээш, ооң 200 тонназын Арыг-Бажы сүтбараан фермазында эккеп дүжүрген. Ол бригада сигенни ам-даа белеткевишаан.

М. ДАШ-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫ

БАРНАУЛ. (СЭТА-ның корр. Н. Карасев). Келир чылдың тараа культураларынга аңгыс аңдарарының планы Алтайдың механизаторлары бүгүн күүсеткен. Келир часка олар 4,5 миллион гектар черни белеткээн.

Крайның механизаторлары бо күүнүн келир часкы тараа культураларының шуптузунга четчир санныг чер аңдарылгазын чорудар сорулганы салган. Черниң хөй кезиин ширии аңдарбас андазын-биле чарыл турар. Ынчаан аңдарган чер күскү шыкты хөйнү мөөнеп алыр болгаш харны эки тудар, ооң түннелинде элээн хөй немелде дүжүттү бээр аргалыг болур.

ДАУГАВАНЫҢ ОТТАРЫ

РИГА. (СЭТА-ның корр. Л. Алферова). Ригэ ГЭС-тиң 6-ки агрегады үлетпүр тогун бүгүн берген. Ол болза Даугаваның каскадтарының үшкү станциязы болур.

Тудугжулар болгаш монтажниктер коллективи, съезд мурнунун шалыпчы эзлчээнге кирбишаан, ГЭС-тиң төлевилел күчүзүн ноябрь 7-де, мурнунда көрген хуусаазындан будун чартык ай эрте ажылдалга киирерин хүлээнген. Амгы үеде совлгу турбогенераторнуң монтажы чоруп турар. Ажылдар графикте көрдүнгениннен мурнап чоруп турар.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ГРОДНО. (СЭТА-ның корр. К. Болотевич). Гродноның бажың тудар комбинадының коллективи, эзлчеглиг 9 каът бажыңны бүгүн ажылдалга дужаагаш, бүдүрүлгени ажыглалга киргениннен бээр миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлүн кылырын доокан. Комбинаттың коллективи беш чыл планын июнь айда-ла күүседипкен. Бажың тудугжулары, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чарышышаан, беш чыл планынга немей 125 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыглалга дужаар деп сөзүн берген.

ИЙИГИ ДҮЖҮТ

ДУШАНБЕ. (СЭТА-ның корр. М. Мәжжидов). Таджикистанның Вахши болгаш Гиссар шынааларының колхозтары болгаш совхозтары тараа комбайнарын бүгүн шөлдерже база катап киргген. Олар кукурузаның ийги дүжүүн кукуруза тараазы кылдыр ажаап кирипкен.

Кукурузаны тараа кылдыр ийги чаштырганы бо чылын Таджикистанда 4 муң гектар черни эзлээн.

МИЛЛИОН ТОННА СВЕКЛА

ФРУНЗЕ. (СЭТА-ның корр. В. Чолукаров). Кыргыс ССР-ниң колхозтары болгаш совхозтары бүгүн миллион тонна чигир свеклазын белеткеп, пункттуларынга чедирген. Бо чылдың эвээш суглуг болгаш кандаашкыныг чайы турзажок, чурттуң эң бедик дагларында плантацияларга байлак дүжүттү өстүрген.

ВИНОГРАД АЖААЛДАЗЫ ДООЗУЛГАН

БАКУ. (СЭТА-ның корр. В. Беляевский). Виноград чыыкчылары Азербайджанның виноград шөлдериннен бүгүн чораан. Эрткен чылдыынга бодаарга ийи неделя эрте доозулган бо чылгы ажаалдада республиканың виноград өстүрериниң бүгү төөгүзүнде турып көрбээн хөй дүжүттү ажаап алган.

Чаа виноград сыптарын ам тарып олуртурунга чөөрби муң гектар чер белеткеттинген. Соолгу үш чылды катай алырга безин үчүгле ол хире шелге виноград сыптарын олуртkан турган.

ГРУЗИН ПОЭЗИЯ ХҮНҮ

ТБИЛИСИ. (СЭТА-ның корр. М. Габриадзе). Грузияда бүгүн чаңчыл болган байырлал — поэзияның хүнү эгелээн. Ол байырлал бо чылын СЭКП-ниң ам болур XXV съездизинге турасkаттынган. Грузин чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер оон хонук иштинде хөй-хөй хоорайларга болгаш суурларга баар, ажылчыннар болгаш колхозчулар-биле, эртемденнер болгаш аныяктар-биле ужуражыр. Литература кежээлериге Төрээн чуртунга, лениниң партиягa, улустарның найыралынга турасkаткан шүлүктер чаңгыланыр дыңналыр.

СОВЕТТЕР БОЛГАШ ОЛАРНЫҢ КАДРЛАРЫ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели соолгу үеде совет албан черлериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш чамдык ажылларны кылып чоруткан. Республиканың хоорай болгаш кедээ суур Советтериниң материалдыг баазазын быжыглаар дугайында тускай хемчегдер ажылдап кылдынган. Ооң түннелинде 26 кедээ күүскомнар чаа конторалар-биле хандыртынган, 29 черге капитал септелгени чогуур үезинде доокан, чамдык район Советтериниң күүсекчи комитеттери, ооң килдистери чаагайжылы тутунган бажыңнарда ажылдап турар.

Республиканың хоорай болгаш кедээ, суур Советтериниң күүскомнарының 40 ажыг хуузу боттарында транспорттуг. Бо бүгү чүү чугаалап турарыл дээрге, Коммунистиг партиянын совет ажылдакчыларның ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургузуп баар дээш улуг ынчаңгей салып турарының тодаргай херечизи болур.

Чер-чер Советтеринге бо чылын болуп эртkилээн соолгуулаларның соон дарый болгулаан бирги сессияларга бистин республиканың Советтериниң күүскомнар даргаларынга болгаш секретарьларынга 223 кижи сонгуттурган. Оларның иштинден күүском даргаларының 40 хуузу, күүском секретарьларының 50 хуузу бир дугаар сонгуттурган өзүп орар аныяк кадрлар болуп турар. Күүском даргаларының 26,1 хуузу, секретарьларының 72,7 хуузу — хөрөөженнер болуп турар. Ол болза мурнунда эртип турган сонгуулдаларга деннеп көөрге, бо чылын болуп эрткен сонгуулдаларның үезинде эрге-чагырганың удуртур организациларында хөрөөжен кадрларның киржилгези элээн ховудээнин көргүзүп турар. Оларның иштинден Ак-Довурак хоорай Советиниң күүскомунун даргазы З. Ф. Манчина, секретары В. И. Селиванова, Алдан-Маадыр кедээ Советтиң күүскомунун даргазы А. Ш. Ооржак, секретары Р. С. Ооржак, Хандагайты кедээ Советтиң күүскомунуң даргазы К. О. Дугержаа, Дүрген кедээ Советтиң күүскомунун даргазы Г. И. Иванова, секретары М. В. Петенева, Хову-Аксы суур Советиниң күүскомунун даргазы Д. У. Иргит, Хову-Аксы суур Советиниң күүскомунун даргазы О. В. Малютина болгаш өске-даа эштер партиянын даэди школазының үстүү курстарында кызымак өөренип, аная шылгалдаларны чечиккиниг дужаан турар.

Эрткен чылын чер-чер Советтериниң удуртур ажылдакчыларының иштинден 250 ажыг кижи партиянын политкүүском даргаларының 73 хуузу даэди, доокан даэди болгаш ортумак эртемниг, а секретарьларның хөй нуруузу ортумак тускай эртемниг болуп турар. Ол болза 1971 чылда чер-чер Советтеринге болуп эрткен сонгуулдаларның үезинде деннээрге күүском даргаларының эртем билии 23 хуу бедээн.

Бодунга даандырган ажылхөрөөнге ак-сеткиллиг ажылдавышаан тургаш, эртем билиин үргүлчү белдирип чоруур совет ажылдакчыларны демдеглээри кузенчиг. Амгы үеде күүском даргаларының болгаш секретарьларының иштинден 16 кижи даэди өөредилге черлериндe бот-өөредилге-биле өөренип турар. Чижээ, Шагаан-Арыг хоорай Советиниң күүскомунун даргазы В. Е. Кузнецов, Кызыл-Мажалык суур Советиниң күүскомунун даргазы А. Д. Сарыглар, Каргы кедээ Советтиң күүскомунун даргазы Д. У. Иргит, Хову-Аксы суур Советиниң күүскомунун даргазы О. В. Малютина болгаш өске-даа эштер партиянын даэди школазының үстүү курстарында кызымак өөренип, аная шылгалдаларны чечиккиниг дужаан турар.

Эрткен чылын чер-чер Советтериниң удуртур ажылдакчыларының иштинден 250 ажыг кижи партиянын политкүүском даргаларының 73 хуузу даэди, доокан даэди болгаш ортумак эртемниг, а секретарьларның хөй нуруузу ортумак тускай эртемниг болуп турар. Ол болза 1971 чылда чер-чер Советтеринге болуп эрткен сонгуулдаларның үезинде деннээрге күүском даргаларының эртем билии 23 хуу бедээн.

Бодунга даандырган ажылхөрөөнге ак-сеткиллиг ажылдавышаан тургаш, эртем билиин үргүлчү белдирип чоруур совет ажылдакчыларны демдеглээри кузенчиг. Амгы үеде күүском даргаларының болгаш секретарьларының иштинден 16 кижи даэди өөредилге черлериндe бот-өөредилге-биле өөренип турар. Чижээ, Шагаан-Арыг хоорай Советиниң күүскомунун даргазы В. Е. Кузнецов, Кызыл-Мажалык суур Советиниң күүскомунун даргазы А. Д. Сарыглар, Каргы кедээ Советтиң күүскомунун даргазы Д. У. Иргит, Хову-Аксы суур Советиниң күүскомунун даргазы О. В. Малютина, Ильинка кедээ Советтиң күүскомунун даргазы А. А. Мусихин) эки ажылыг Советтериниң бирээзи. Бо Советтиң күүскомунуң конторазы ажылдаарынга таарымчалыг кылдыр тургустунган. Тускай өрээлде депутаттар бүлүүн деритиннеги. Мурнакчы ажылдыг депутаттарның, активтерниң, Советтиң доктаамал комиссияларының, кудумчу комитеттериниң, хөй-ниитиниң бот-тывынгыр организацияларының көргүзүглерин болгаш социалистиг чаруштың квартал санында түннелдерин кескү черлерге делгеп турары көрүштүг.

Эрзин районунуң Бай-Даг кедээ Советиниң күүскому (даргазы Г. Ч. Тойбаа) Советтиң организас-массалыг ажылын элээн күштелдирген. Ажылчы чоннуң ортузунга организастыг ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап, типлекчи болганы дээш, ол Советтиң күүскому Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвилелиниң область чөвүлелиниң Советтер аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алган.

Республиканың чер-чер Советтериниң күүскомнарының удуртур ажылдакчыларының эртем билиинде болгаш оларның ажыл-чорудулгазында чамдык өскүлилгелер бардаа болза, Тыва АССР-ниң Даэди Советиниң 1968 чылдың декабрь 25-те болган сессиязында хүлээп алган «Ажылчы чоннар депутаттарының кедээ болгаш суур Советтериниң Хөөлүзүндө» көрдүнген үшкү бөлүүнүн 76 үүлүн чамдык совет ажылдакчылар практиктиг ажыл-чорудулгазынга чедир ажыглавас, ону амыдыралга удуртулга болдурбас таварылгалар бар. Улуг-Хемнин Чаа-Хол, Барыын-Хемчиктин Хөнделен, Бай-Тайганың Бай-Тал, Чөөн-Хемчиктиң Хорум-Даг чижектиг кедээ Советтериниң, күүскомнарның организас-массалыг ажылы ам-даа куду деннелде хевээр. Советтиң сессияларынга депутаттарның киржилгези чавыс. Ынна хамааржып турар райкүүскомнар ол Советтериниң ажылын экижидер талазы-биле ажылды четпес чорудуп турарын маңаа демдеглээр херек.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа 1975—1976 өөредилге чылында совет ажылдакчыларының школазын организастаар дугайында өөредилгенин чижек планын тургускаш, күүскомнарже чорутkан. Үк школага социалистиг күрүнениң база күрүне эргелелиниң дугайында марксизм-ленинизмнин өөредилери, совет күрүне органнарының ажыл-чорудулгазының ленинчи принциптери, район, хоорай, кедээ, суур Советтериниң эргелери болгаш хүлээлгелери, СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражырынга социалистиг чарыштыг калбартырынга Советтериниң совлгаларының дугайында СЭКП ТК-ниң доктаалын болгаш өске-даа Совет кадрларга хамааржыр чугула материалдарны өөренип эртер. Аная Советтериниң күүском даргалары, кежигүннери, килдистер эргелекчилери, инспекторлар, инструкторлар, кедээ, суур болгаш хоорай Советтериниң күүском болгаш доктаамал комиссияларының даргалары хаара туттунар.

Совет ажылдакчыларның 1975—1976 өөредилге чылының школазын 1975 чылын октябрьдың ийги чартыынан эгелээш, 1976 чылын май 1-ге чедир айда 6 шак өөренирин Министрлер Чөвүлели сүмелеп турар. Ынчыг төлээде, райкүүскомнар дынакчыларны четчелеп, пропагандистерни шилип алыр, школаларның директорларын томуйлаар, өөренир хүннерни, шактарын доктаалыр ужурлуг. Ооң-биле кады совет ажылдакчыларның өөредилгезин бедик деннелге эрттирер, мурнунда арткен өөредилге чылдарының четпестерин катаптавас даэди организастыг хемчегдерни алыры чугула.

М. ОНДАР-ООЛ.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кадрлар талазы-биле инспектору.

ШАҢДА АЖЫЛ

Барыын-Хемчик районнуң тараалаң ажыл-агыларының бирээзи «Хемчик» совхозтуң тараажылары бо чылын суггаттыг черлерден 700 тонна арбай болгаш ыызыл-тасты ажаап алган.

Күскү хову ажылдарын бүрүн доозарынче болгаш келир чылын бедик дүжүттү алырынга үлегерлиг белеткениринче, ниитиниң малынга четчир чем-суурун тургузарынче совхозтуң ажыл-ишчилериниң күүнүн хаара туткан. Шаңда тараа арыглаар ажыл кзиг түлүк. Ында ОВ-20 деп маркалыг 3 машина үрелиишкин чокка ажылдап келген. Шаң эргелекчизи Д. Саяның удуртулгазы-биле тараа арыглаашкынында 30 кижи ийи эзлчеглиг ажылдап, ону дарый доозар дээш чарыштыг калбарткан. Оларның иштинде В. Бады, С. Саая, Б. Ооржак, Х. Комбу, С. Чечекмаа олар эзлчег үлүүн 100—120 хуу күүседип, кызымаккайын көргүскен.

Амгы кол чүве арыглаан тараазы хумагалыг, үрелиишкин чок кадагалаары болур.

А. ЕВРОП.
Барыын-Хемчик район.

БҮГҮДЕГЕ АЖЫКТЫГ ИНДУСТРИЯ

Совет кижилериҥ амыдыралыныҥ материалдыг болгаш культурлуг деҥнелин дыка көдүрерин хандырар деп, беш чылдың кол сорулгазын күүседиринге чугула роль аъш-чем үлетпүрүнге онаажыр. Ол сорулганы чедип алырынга үүү кылдынганын, тоску беш чылдың доозукчу чылында ол адырның ажылдакчылары кандыг сорулгаларны шиитпирлеп турарын СССР-ниҥ АЪШ-ЧЕМ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ МИНИСТРИ В. И. ЛЕИН СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынчалдыр чугаалаан:

— Аъш-чем үлетпүрүнүн бүдүрүлгелериниҥ продукциязын совет кижи бүрүзү хүнүн ажыглаар болгай. Ам оон эрге-хемчәлдеринде 20 ажыг адыр каттышкан, оларның заводтары болгаш фабрикалары чурттун бүгү хоорайларында ажылдап турар. Ол бүдүрүлгелерге ажыглаар чигэттин дыка хөй кезиин адырның специализастаан бүдүн чартык мүн совхозтары бәәр. Бистин бүдүрүлгелеривис чигирни болгаш кондитер кылыгларын бүдүрүп, хлебти быжырып, консерваларны болгаш кижилерге эргежок чугула өске-даа продуктуларны кылып үндүрүп турар. Чурттун үүрмектен садыглаар бараан саарылгазының барык үштүн бири министерствоның заводтарының болгаш фабрикаларының продукциязы болуп турар.

Ам дәәрге аъш-чем үлетпүрүнүн ажылдакчыларының мурнунда ан-де хайнышкынның ажыл-иштиҥ үелериниҥ бирәәзи: мүн-мүн бүдүрүлгелеринниҥ ажыл-ишчилери чаа дүжүттүн көдәә ажыл-агый чиг-эдин чидириг чокка, бедик шынарлыг чем продуктулар кылыр дәәш бүгү күжүн салып турар. Ол харыысалгалыг сорулганы шиитпирләәринге мүн-мүн заводтарныҥ, фабрикаларныҥ, комбинаттарныҥ коллективтери долу күжениишкин-биле ажылдап турар.

Чурттун аъш-чем кылыкчылары бүгү совет кижилер-биле бир домей, тоску беш чылдың доозукчу чылында чаагай үүле-херектерни бүдүрүп турар. Коллективтериҥ күш-ажылчы чедиишкиннериниҥ дугайын мындыг факт безин чугаалап турар: чурттун чигир заводтарында ам хонук санында-ла 600 ажыг мүн тонна чигир свеклазын сайзырады ажылдап, оларның коллективтери хүнде-ле 70 ажыг мүн тонна чигирни берип турар.

Адырның ийи чартык миллион ажыг ажылдакчылары шалыпчы әәлчегде турупкан, оларның доозуну—беш чылдың онаалдаларын болгаш социалистиг бедик хүләәлгелерин хуусаа бетинде күүседири, СЭКП-ниҥ XXV съездизин төлептиг уткууру бөлүр. Адырның хөй-хөй мурнакчы ажылдакчылары хуулда беш чыл планнарын шагда-ла күүседипкен.

Бүдүрүлгелериниҥ мурнакчы кижилериниҥ шалыпчы ажылжын партия, Совет күрүне бедин-биле үнелеп турар. Оларның дыка хөй беш чыл планының чылдарында планнарын болгаш социалистиг хүләәлгелерин чедиишкиннигге күүседкени дәәш орденнер болгаш медальдар-биле шаннаткан, а дәәрелериниҥ дәәрелерингe Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик атты тывыскан.

Адырның ажылдакчыларынче бүгү чурт үргүлүү сагыш салып турар. Беш чыл планының чылдарында бедик механизастыг улуг бүдүрүлгелерни ажыглалга киргген, чаа заводтарны болгаш фабрикаларны тудуп турар. Оларга өзүлүг амгы үеним сайзыраҥгай техниказын берип турар. Ынчангаш кижилериниҥ ажылижи улам ажыктыг болуп, ол иштин культуразы-даа бедип орар.

Кустанайда, Актюбинскиде, Кировобаста, Тростянцта улуг кондитер фабрикаларын чоокта чаа ажыглалга киргени оон чижээ болур. Украинада Теофипольскинин чигир заводу бө чылын баштайгы продукциязын бәәр. Комплекстиг механизациянын ол бүдүрүлгези хонук санында-ла 6 мүн тонна чигир свеклазын сайзырады ажылдап кылыр болгаш хонукта-ла 700 ажыг тонна чигирни бәәр. Ол заводту адырның амгы үе бүдүрүлгезинин дәәжизи кылдыр бүрүн барымдаалыг санап болур.

Аъш-чем үлетпүрүнүн чаа бүдүрүлгелерин тударынга болгаш ажылдап турарларын чаартырынга бистин чуртувустун даштыкы күрүнелер-биле кайы-кайызынга ажыктыг кылдыр улам чедиишкиниг хөгжүп орар әртем-техниктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылгазы улуг рольду ойнап турар.

Чаа техника, мурнакчы технология күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидер, мурнунда турганынга бодаарга кылыгларның шынарын улам чедиишкиниг сайзырангайжыдар арганы аъш-чем кылыкчыларынга берген. Беш чылдың доозукчу чылының дос айларының дургузунда адырның продукция бүдүрүн үндүрери эрткен чылдың хамаарышкан үезинге деннәәрге 5 хуу көвүдәән. Кылыгларның 350 хевиринге ам Күрүнеиҥ шынар демдәән тывыскан.

Бүгү ажылдың шынарын бедидери бистин бүгү улус ажыл-агыйывыска кол айтырыг апарган дәәзинин дугайында найысылалдың Бауман сонгулда округунун сонгукчулары-биле ужуражышкынга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ чугаалаан сөстерин алырның ажыл-ишчилери ажыл-хереккe тодаргай айтышкын кылдыр хүләәп алган. Чүс-чүс бүдүрүлгелерде коммунистер баштаан коллективтер бүдүрүшкүнүү улам калбартырынга продукцияның шынарын бедидериҥе ажыктыг чаа курлавырларны чүгүлдүг тып, бүдүрүлгеге иептередип турар. Ол угланышкынга ам-даа хөй үүлдерни кылыр апаар.

Аъш-чем үлетпүрүнүн ажылдакчылары бар чепестерни чайладыр, совет кижилериҥ негелде-хереглелдериҥ улам долу хандырар сорулганы алдарлыы-биле күүседир дәәш күжениишкиннериҥ мөөннеп турар.

ХҮЛӘӘЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА-ның корреспондентизи В. Янченков). «Ростов хөмүр-даш» каттыжыышкынының «Майская» шахтазының даг-жылары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Чихтин бригадазын чечектер-биле уткаанныр. Ол алдарлыг коллектив чыл эгезинден бәәр октябрь 20-де миллион тонна хөмүр-дашты каскан.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке чагаазынга даг-жылар-ның бригадирлери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Г. Смирнов (Кузбасс, «Юбилейная» шахта), В. Мурзенко (Донбасс, «Красный партизан» шахта), М. Чих, а ол ышкаш Украин ССР-ниҥ алдарлыг шахтеру А. Таценко (Донбасс, Совет Украинаның 50 чылы аттыг шахта) оларның коллективтериниҥ 1975 чылга алган социалистиг бедик хүләәлгелери алдарлыы-биле күүсеттинер деп бүзүреткен турганнар.

Доннуҥ шахтерлары социалистиг хүләәлгелерин хуусаа бетинде күүседип, күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алганнар. Даг техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглааныныҥ, күш-ажылды эки организастаанының, бүдүрүлгенин ажылдарын комплекстиг механизастаанының болгаш автоматчыткаанының түннелинде ол чедиишкинни чедип алган.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭЛЬ-ТАХОНУҢ КЫРЫНДА ТУКТАР

РИНО. (СЭТА-ның тускай корр.). (Невада штат). Невада штатта Тахо дәәр каас-чараш эриктерлиг хөлге совет космонавтыларныҥ болгаш америк астронавтыларныҥ әрттирген ийи хүнү билдиртпейн барган, ынчангаш «Союз» биле «Аполлонуҥ» экипажтар кежигүннериниҥ АКШ-ка аян-чоруунуҥ программазының удуртукчузу, НАСА-ныҥ директорунуҥ солуннар-биле харылзаа талазы-биле оралакчызы Дж. Доннелли: дыштанылга доозулган «ажылдаар үе» келген— деп, команданы берген.

Лос-Анджелесче (Калифорния штат) орук аайы-биле «Союзтуҥ» болгаш «Аполлонуҥ» экипажтарының кежигүннери Рино хоорайга бичин када доктааган. Олар ында ийи ортумак школага барган. Аныяк американнар эҥ ылаҥгыя А. Леонов биле В. Кубасовтуҥ англи дыл кырынга чугааларын онза соонуургаанныр. Космонавтылар болгаш астронавтылар боттарының аттарын салган коллективтиг чуруун школачыларга тураскаал кылдыр бергеннер.

ССРӘ биле АКШ-тың аразынга космос талазы-биле кады ажылдажыышкынныҥ чедиишкиниг әгеләәнинге байыр чедиәип, ону деткип турарын илереткен хөй санныг чагааларының американнардан кээп турарын НАСА-ныҥ солуннар-биле харылзаа талазы-биле килдизиниҥ төләәлекчилери СЭТА-ныҥ корреспондентизинге чугаалаан. Космоска кады ажылдажылганыҥ соонда өске-даа чүүлдер талазы-биле кады ажылдажылга база чедиишкиниг әгеләәр ужурлуг деп, американнарның хөй кезиниҥ санап турарын олар чугаалаан. Олар дүүшкүүрлүг чоруктуҥ чавырлыышкыны совет-америк харылзааларга кол фактор болган турар ужурлуг деп санап турар.

Ындыг бодалдың бадыткалы совет болгаш америк космонавтыларныҥ Тахо хөлге турган үезинде бир болуушкун ол болган. Оларныҥ аҥаа баргаи хүнүнде курорт тургустуган Эль-Тахо деп черниҥ бажыҥнарының бирәәзиниҥ хериминиҥ иштинге совет болгаш америк күрүне туктары кинскип үнген. Ону шаанда шериг далайжызы чораан, делегейниҥ ийги дайынының үезинде бөлүк-бөлүк америк суднолларны Мурманскиге чедир таҥнылдап, үдәәр кораблыге албан әрттирип чораан пенсионер Ричард Карасов көлүргеи болган.

«Бистиҥ ниити дайзынывыска удур тулчуп турган үевисте боттарывыстың шериг талазы-биле кады ажылдажылгавыстың үнелиг тураскаалы кылдыр бо ийи тукту үжен чыл иштинде кадагалап келдим—деп, СЭТА-ныҥ корреспондентизинге Р. Карлсон чугаалаан.—1944 чылда, америк корабльдер Мурманскиниҥ портунга кире бергенде, бистинин-биле кады бо тукту көдүрер турган бис. Дайын сөөлүнде оларны тураскаал кылдыр арттырып алган мен. Ам совет болгаш америк космонавтылар биске чедип келирге, бо меҥәә үнелиг тураскаал туктар дыка хереклиг аварган. Бистер ынчаардагы дайынныҥ берге үезинде кады ажылдап шыдаан турган болганывыста, «тайбың үеде ындыг кады ажылдажылганы оон-даа артык кылдыр калбартып шыдаарывысты билип турган мен»— деп, Р. Карлсон чугаалаан.

В. БАЙДАШИН.

ВАШИНГТОН. Каттышкан Штаттарда аян-чорук кылып турар «Союз» космос корабльдиҥ экипажының кежигүннери А. Леоновту болгаш В. Кубасовту АКШ-тың президентизи Дж. Форд Ак бажыҥга хүләәп алган. Ужуражышкынга америк астронавтылар Т. Стаффорд, Д. Слейтон болгаш В. Бранд, аэронавтика болгаш космос делегемин шинчиләәр талазы-биле национал эргелелдиҥ директору Дж. Флетчер, совет делегациянының удуртукчузу, генерал-лейтенант В. А. Шаталов, ССРӘ-ниҥ АКШ-та элчини А. Ф. Добрынин, космонавтыларның өг-бүлелериниҥ кежигүннери киришкеннер.

ЧУРУКТА: Ак бажыҥга ужуражышкын үезинде.

АП—СЭТА-ныҥ телефотозу.

РЕВОЛЮЦИЯНЫ КАМГАЛААР ДӘӘШ

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Алваро Куньял чуртта шериг политиктиг кризис ам-даа хевәәр турбушаанын Торрес Новаска (Лиссабондан ырак эвесте) болган массалыг митингиге чугаалаан. Контрреволюцияның күштери, мөлчүкчү аҥгылар чаа, демократтыг Португалияны тургузарынга шаптыктап турар.

Демократтыг хосталганы болгаш революцияны камгалап алыр дәзе согуушкунну чөөн күштерге эвес, а контрреволюсчуларга таварыштырар ужурлуг дәәрзин А. Куньял демдегләән.

ПКП-ниҥ Чингине секретарынаҥ чугаалааны-биле алырга, Социалистиг болгаш Улусчу-демократтыг партияларның амгы чазакта эвилели кризисти шыҥгыырадып, улам ханылаткан. Ол партияларның боттарының күзел-соруун чоҥа албалап, чыгаарынче чүткүлү бүгү-ниитинин удурланышкыны болдуруп, улустуҥ демиселиниҥ күштелириҥе чедирген.

Амгы үеде Социалистиг болгаш Улусчу-демократтыг партиялар болза Компартия болдунун кара чаҥгыс министрин болгаш күрүне секретарьларын чазактан үндүрүп алзын дәәш ораалдажышкынларны кылып турарын А. Куньял чугаалаан. Чазактың составынга турар чорук демократтыг хосталганы болгаш революцияның өске-даа чедиишкиннерин камгалаар дәәш, политиканың барын үзелче эргилериҥе удур дәәштиг демисежириҥе таарымчалыг байдалды тургузар деп турар үеде коммунистер чазактан үнмес-даа. Политиктиг эрге-чагырганың айтырыгларын шиитпирләәри коммунистериҥ чазактан үнүп чоруурунда эвес боон турар. Ол айтырыгны чүгле политиктиг эрге-чагырганың органнарынга, хамыктың мурнунда чазакка чөөн үзелдиг революсчу күштериҥ туруштарын быжыглап турган, шиитпирлеп болур.

Португалияның Коммунистиг партиязы болза хризистен үнер орукту тывары-биле Чепсектиг күштер шимчәәшкининде аҥгы-аҥгы бөлүктериҥ төләәлекчилериниҥ, ПКП-ниҥ болгаш өске-даа революстуг партиларның төләәлекчилериниҥ ужуражышкынын кыдырын сүмелеп турар деп, А. Куньял айткан.

Демократтыг хостуг эргелерни болгаш революцияны өскеда чаалап алышкыннарын камгалаар дәәш, демократтыг тургузугну быжыглаар дәәш Португалияны улузунуҥ шиитпирлиг туржуп турарын А. Куньял чугаалаан.

КОЛ АССАМБЛЕЯДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНОнуҥ Кол Ассамблеязының бирги комитединде (политиктиг айтырыглар болгаш айыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле) делегейге айыл чок чорукту быжыглаар дугайында ССРӘ-ниҥ саналын әзугаар хүләәп алдынган Декларацияның канчаар боттанып турарының дугайында айтырыгны чугаадажып көөрүн үргүлүлеп турар.

Индияның даштыкы хереклер министерствозунуҥ даштыкы хереклер талазы-биле секретары К. Сингх Декларацияның кол-кол негелделерин амыдыралга бүрүнү-биле боттандырары, өскенин девискээрлериндe даштыкының шериг базаларын узуткаары, делегейниҥ дайын өскүн болур айыылдыгзымаар черлерине дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары чугула деп чугаалаан. «Ядролуг чепсекти болгаш массалыг узуткаашкынның чепсәәнин өске-даа хевирлерин узуткаары ышкаш делегейге ындыг улуг чугула айтырыгны шиитпирләәринге, делегейниҥ шыҥгыы контроль-хынаалдазы-биле чепсегленнишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алырынга чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын чыылдырар чорук әвәәш эвес салыышкынын киирер ийик» — деп Индияның санап турарын К. Сингх чугаалаан.

Совет Эвилели-биле Каттышкан Штаттарның аразында чавырлыышкынны калбарткан түннелинде дүшкүүрлүг чорукту кошкаанынга К. Сингх байыр чедирген.

Социалистиг күрүнелериҥ төләәлекчилери чепсегленнишкинни әҥдере бүдүрерин болдурбас, политиктиг чавырлыышкынны шериг талазы-биле чавырлыышкын-биле быжыглаар боттуг хемчеглерни алырының чугулазын онзадап демдегләәннер. «Чепсегленнишкинни бүгү-ниитизи-биле, бүрүн дүжүрер болза, чүгле ынчан тайбың, улустарның айыл чок чоруу болгаш социал деп-шилгези чедип алдының болурун» Югославияның делегаты М. Коматина чугаалаан.

ВУР-нуҥ төләәзи И. Холлан бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарын әзугаар Декларацияның принципиалдыг негелделерин амыдыралга дүрген-не боттандырын чорудар сорулга-биле делегейниҥ хөй-ниитизин мөөннәәринче кыйгырган.

Америк башкыларының ажыл соксадыышкынының хемчәәли сөөлү алды чылдар иштинде аажок калбарган. Башкылар ажыл төлевирин белдирин, күш-ажылдың байдалларын экижидерин негеп турарлар. АКШ-тың эҥ улуг ийи хоорайы — Нью-Йоркта болгаш Чикагода демиселдиҥ хемчәәли эҥ улуг болу берген.

ЧУРУКТА: Чикагонуҥ башкыларының чыскаалының үезинде.

(СЭТА-ныҥ фотохрониказы).

АНГОЛАДА БАЙДАЛ

ЛУАНДА. (СЭТА). Чурттун девискээриниҥ кол кезектерин контрольдап турар Анголаны хостаары дәәш улусчу шимчәәшкинге (МПЛА-га) удур даштыкы хөлезиленикчилериҥ улуг шериг кезектериҥе даянып турар, Анголада эрге-чагырганы шериг күжү-биле әжелеп алырын ораалдажып турар ФНЛА-ныҥ болгаш УНИТАныҥ чарылдырыкчы организацияларының чепсектиг отрядтары дайын чорудулгаларын күштелдиргеннер. Амгы үеде бүгү фронтуларда дайын идепкейлиг шаап халдаашкынчарже шилчәән—деҥ МПЛА-ныҥ чепсектиг күштериниҥ кол штабының ында парлаан дыҥнадында айытган. Чөөн болгаш мурнуу фронтуларда күштүг тулчуушкуннарның соонда МПЛА-ныҥ кезектери дайынны атказар октапкан болгаш Нова-Ляжбао деп улуг төптүҥ чоогунда чугула стратегиг пунктуну — Кибала хоорайны әжелеп алган. Ак кештиг хөлезиленикчилериҥ улуг болуун тудуп алган, а ол мышкаш кылат, америк болгаш мурнуу-африка бүдүрүлгезинге кылган шериг чепсектерин хуваап алган.

Анголаныҥ хамаарышпас чоруун чарлаар дәән ноябрь 11-нин бүдүүзүнде Луанданы әжелеп алыр сорулга-биле ФНЛА-ныҥ удуртукчуларының болгаш хөлезиленикчилериҥ хөй шериглерин база техниканы мөөннеп алганы Соңгу фронтуда шыҥгым байдал тургустунган. Оон-биле холбаштыр МПЛА-ныҥ чепсектиг күштериниҥ кол штабы серемчиделдиг болуруп болгаш дайынчы байдалды бедидериҥе бүгү солдаттарны болгаш офицерлерни кыйгырган. Луандада тайбың байдал туруп турар болгаш бүгү әлбан черлери, бүдүрүлгелер, транспорт ажылдап турар.

Пассажирлер саналдап, сүмелеп, шүгүмчүлеп тур

ШИИТПИРЛЕЗЕ ЧОГУУР

Бистиҥ Эрзин району республика төвү найысылал Кызылдан, ырак-үзак, кызыгаар черниҥ бирәәзи болгай. Эрзин районче пассажирлер дажыглаар автобус хүнде чаҥгыс катап чоруур. Ол чаҥгыс маршрутта чамдык таварылгада пассажирлер сыныышпас, билеттерни 2—3 хонуктар бурунгаар садыпкан болур. А херек кырында ол автобуска Эрзин чедер үгле 2—3 пассажирлер бар, а артканнары «Тиилелге» совхоз, Балгазын, Кызыл-Арыг, Шуурмак, Самагалдайга чедир орук ара дүшкүлеп каар. Чогум Эрзин баар пассажирлер Кызылга дараазында болгаш оон-даа соҥгаар хүннерлерге биледин садып алырын ораалдажып тургулаар. Ынчангаш бо талазы-биле бодалым мындыг: Эрзинге баар пассажирлерге бир дугаарында билетти садары чугула, бир эвес ынчаар садып болбас чүве болза, Кызыл—Эрзин аразынга ийиги рейсти немей тургузары күзенчиг. Оон аҥгыда автобус чогуур шагында үнмес таварылгалар база бар. Август 26-да Эрзиче баар автобус эртен 8 шак 45 минутада үнер тургаш, дүүш соонда 4 шакта үнген. Оон ол-ла автобузувус «Тиилелге» совхоз четпейн чораан орук ара үрелип калды. Мындыг ырак-үзак чер аразынга үрелик автобус чорудуп турары орукка чоруг чораан чоҥга халалыг чорду. Пассажирлер дажыглаар автобудурулге черинин удуртукчулары бо айтырыгже сагыш салып, ону чоҥга таарымчалыг кылдыр шиитпирләәриниҥ үези келген.

К. КАҢГАП.

Эрзин район.

МАНААРЫНЫҢ ШЫЛАНЧЫЫН

Чадаана хоорай-биле «Октябрь 30 чыл ооо» колхоз, Ийме, Хөр-Тайга суурлар аразында чаҥгыс автобус чоруп турар. Бо автобус чамдык хүннерде хоорайдан Баян-Талага келгеш оон Иймеден Чадаанаже дорт чоктай бергиләәр. Ынчангаш Баян-Тала суурнуҥ чорук чоруур дәән кижилери чадаг калыр. Колхозтуҥ машиналары бар-даа болза автобус бар дәәш албас. Ол чөптүг: хөй улус олуртканы дәәш автоинспекция ажылдакчылары чолаачыларны буруулады бергиләәр. Азы автобус келзе-даа долу болур, чүгле көөлгеш ынай боор.

Кышкы үеде ол автобуска дорт суурнуҥ чурттакчылары олурар. Кызыл-Тайга улузу база немежи бәәр. Мындыг хөй чурттакчылыг суурларның аргыжылгазынга чаҥгыс бичин автобус шуут чедишпес. Чоҥга таарымчалыг кылдыр автобус санын немәәри чугула.

О. САЯН.

Чөөн-Хемчик район.

ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

«Шыныҥ» бир номериниҥ Кызылдың пассажирлер АТБзиниҥ ажылынга хамаарышкан С. Санданның шүгүмчүлелдиг материалын номчаан мен. Районнар-биле аргыжар чамдык автобустарның график шагын барымдаалавайн, өй-шаанда чорбайн турарын ында хомудан бижээн.

Ону номчаан бир эш:

— Ийет, шын-на болгай! Мен база ындыг байдалга таварышкылаан мен. Ам байдал дәәредәән боор — дәәш, аргыжылга-харылааныҥ экижиириҥе бүүрәәни-ле ол боор он, амырап өөрүй-дүр.

— Чок! Ол четпес чорук пат доочу болуп бар чыдар чүве-дир — дәәш, эшке мырыҥай чоокта чаа болгулаан таварылгаларны, улустуҥ хөйле хомудалдарын чугаалап бәәримге, ол база-ла хомудаанын илереттн.

Хомудал, өөрүшкү деп сөстер, аргалыг болза, кожа турбазы-ла күзенчиг. Бо таварылгада ам кээп, амыдыралда кестүп келген четпестериҥ ургуундан олар кожа турүптары ол-дур ийин.

Чоннуҥ аргыжылгазын айнчаҥгыс әә-харыысалга чок чолаачыларның ургуундан Кызылдың пассажирлер АТБ-зи (начальниги Р. Шмидт) ам-даа чогуур-деҥелге чедир тургузуп шыдаавайн турар. Маҥаа бадыткал кылдыр каш чижектерден киирип көрейн.

Барыын-Хемчиктен Кызылче график өзугаар 12 шактың автобузу чоруур ужурлуг. Ынчан октябрь 8-тиҥ хүнү чүве. Вокзалга чеде бердим: маҥаан улус эндерик. Автобустуҥ кээр орууне кезе кайгаҥ алган турар карак та чеже чүве?! Ынчан турувуста айыткан шак-даа ашкан.

— Ынчан баар автобустарла болгай бо — дәәш, улус ам борбак-сарбаан бөле тудуп шаарадайны берди.

Кандыг кижи ында чок дәәр: кырган, чалыы, чаш уруг-дарыглыг, далаш чоруктуг. Автобус Чадаанада үрелген деп сураг дыҥнааш, хөөнүүг-хөөн чок «эстип» чоруп турлар. Мен ол-бо чорумал машиналарга улаглап чораан Кызылга ол хүн хап келдим. Чорукхерәәм бүдүргеш, октябрь 9-та әәп чанар билет садып алдым. Автобус Барыын-Хемчикче 4 шак 30 минута турда, вокзалдан чоруур ужурлуг. Пассажирлер база арбын. Ат чүве боор, демги С. Санданның бижип турары ышкаш, үнер шагын, та чүге чүве, соҥгаарладын әгеледи: кежәәкниҥ 6 шакта... Айыткан шагы ашкан—база сураг! А чеди шак үезинде шуут «болбас!» деп чарлады. Хомудаан пассажирлериҥ төлөөлери боон, чылдагаанын билип алыры-биле начальниктиҥ ораалакчызы А. Строгов биле кол инженер Е. Семыкинге каш кижи четтивис. Кайызы-даа кылыы хайнышып харыыладылар: «Чугаалаан каан бис ол-ла, боҥун болбас!», «Чылдагааны черле чогум чүдел, ам чүү дәәрлер ирги?» дәәш шала манагзынып турувуста, 4 шак 30-ниҥ автобузунуҥ чолаачызы арагалаан деп билдинин келди...

Даартазында база вокзалгала әәртинип тур мен. Әртенгиниҥ 7 шак 30-де үнер Кара-Хаак — Черби автобузун база соҥгаарлатканын чарлап тур. Пассажирлер соҥгаарладыышкыннарның чылдагаанын ургулаҥ айтыра бәәрге-ле ындыг боорлар оҥ вокзалдың ажылдакчыларының — диспетчерлериҥ, кассирлериҥ, хынакчыларның эвилеҥ эвес, каржы доҥгуку-даа кончуг апарган.

Бир эвес байдал бо хевәәр турар чүве болза, чон кажандаа негәәр, «чылдагааны чүдел?» деп ашчыг айтырыгны чежеге-даа дәәр салыр апаар.

В. МОНГУШ.

Барыын-Хемчик район.

КЫЗЫЛ-ДАГНЫ УТПАЗЫН

Тәәли-биле Кызыл-Даг суурнуҥ аразында аргыжылга бергедәән: автобустар чорбаттаан. Чурттакчылар ол дугайында негелдеп каш удаа тургузуп келген. Ынчалза-даа ам-даа байдал экиживәән. Моон мурнунда Кызыл-Даг-же кезек үеде автобус хүннүн чоруп турган. Суурнуҥ чону ада өөрүп, магадап турдувус. Ол өөрүшкүүр болбаан. Чылдагааны тывылбас, чүге чүве ийик, автобус сураг барган, ам шуут келбестәән.

Кызыл-Даг биле район төвүнүҥ аразынга чон аргыжарда чорумал машиналар дозуп, чадаг кылаштәжып, бергедәәшкиннерге таваржып турар. Чоннуҥ аргыжылгазын таарымчалыг кылдыр тургузуп болурунуҥ аргазы районнуҥ автобудурулге черинде бар. Бо айтырыгны дарый шиитпирләәрин кызыл-даг-жылар күзеп турар.

О. МОҢГУН.

Тәәли суур.

ЧОРГААРАЛДЫҢ СӨЗҮ

Делегейниң херээженнер чылынга

Совет кижилериниң амыдыралы хүн бүрү кончуг шапкын хөгжүп орар. Ол чаагай амыдыралды тургусчурунга, келер үеже шапкын хөгжүлдени чедип алырынга херээжен улус; түн киирип турар үлүг-хуузу шынап-ла улуг.

Херээжен чоннуң кылган ажылын, кирген үлүүн санап чедери берге. Херээжен улус боттарынга хамаарышкан албан ажылын кылбышаан, хөй-ниити ажылын базы өг-бүленің ажылын, уруглар кижизидилгезин база-ла деңге кылып четтигни турар.

Ылгаптыг бодап көөр болза, чүгле чаңгыс өг-бүле ажылынга безин чеже күш, чеже үе, чеже сагыш-сеткил үнерил! Чогум-на ынчангаш бис херээжен чоннуң махтап, четтиргениси-ти илередип, мөгейип чоруур бис.

Эш Н. Тыртык-Караның «Шын» солунга үнген «Бодалдарым, күзелдерим» деп үүлүнге хамаарыштыр мен базала ол шын болгаш чөптүг бодалды уламчылап, бодумнуң бодалымны солун ариынга бижикседим.

Башкының чымыштыг ажылында ам 10 чыл ажыр бараан боп чоруур, бо хүннерде Чадааналың № 1 ортумак школада өөредилге эргелекчилеп ажылдап турар Даш Быймбыевна Дүлүштүң дугайын сонуургадыр бодай-тыр мен. Даш Быймбыевна кезээде соруктуг, кады ажылдап турар эш-өөрүн хайныктырып чоруур, иштин бүдүжү чараш кижи.

Башкы ажылы, эң ылаңгыя өөредилге эргелекчизи кижиниң ажылы хөй талалыг, кижиден хөй күштү, үе-шактыг негээр. Маңаа үүгле тура-соруктуг, бергелерге ундаравас, салган соруулгазын чедип алыр дээш чүткүлдүг кижилер ажылдап шыдаар дээрзи билдингир.

Чалгаа, шүшпен, туруш чок кижи бо ажылга чедиишкиниг ажылдап шыдавас. Даш Быймбаевна бергелерге торулбас, кезээде өөреникчилер арызындан ыравас, ажылынга бердинген башкы.

Делегейниң херээженнер чылы—1975 чылда Даш Быймбыевна бодунуң хамаарышкан ажылынга арга-мергежилдиин көргүзүп, ак сеткилдиг ажылдап турар. Оон кызымаккай күш-ажылын чон үнелеп, аңаа чоргаарланып турар.

Даш Быймбыевна Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш В. И. Ленинниң төрүттүнгениниң бээр 100 чыл болганына турасклаткан юбилей медалы-биле шаңнаткан.

Школаның өөредилге эргелекчизи боп ажылдап келгей чылдарында өөредилге-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай сайзыраңгайжыдар, бурунгаар хөгжүдер, өөредилгениң шынарын экижидер талазы-биле Даш Быймбыевна эвээш эвес ажылдарны чорудуп келген.

Бо башкы хоорайның хөй-ниити ажылынга, херээженнер ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Даш Быймбыевна хөй уруглуг сагыш ковангыр не. Ол беш уругларның авазы.

Уругларын төлептиг кижилер кылдыр өстүрүп алыр дээш база хөй күштү үндүрүп, уйгудыжын харамнанмайн чоруур. Даш Быймбыевнаның беш уругларының үжү школаның тергиин эки өөреникчилери.

Даш Быймбыевна Дүлүш ышкаш Төрээн чуртуның, хөй-ниитиниң херээ дээш уйгу-дыжын харамнанмас, ажылынга бердинген төлептиг ажыл-ишчилер бистің республиканың колхоз-совхоз бүрүзүнде, район бүрүзүнде бар болгай.

Чогум-на ындыг кижилер бистің амыдыралывысты каастап чоруур.

Ындыг кижилер дугайында, Тываның төлептиг ыстарының дугайында солуннар арынга чырыдып, шүлүктер, ырылар, чурумалдар конкурстарын клубтарга, культура бажыңнарынга, агитквартиралларга чорудуп турар болза эки деп Н. Тыртык-Караның саналын кончуг шын деп бодаар мен.

Оон аңгыда совет башкы дугайында, оон чымыштыг ижиниң дугайында, эмчиниң берге болгаш солун профессиязының дугайында, ында ажылдап турар эки кижилер дугайында беседалар, лекциялар, кежээлер эрттирери баа чугула. «Совет не чечен чогаалда» деп кежээлерде, конференциялардан үүге эрттирип болбас боор!

Ажылынга ынак, хүн бүрү сеткилге хайныр чоруур соруктуг, солун хижилериниң ажылы, арга-дружулгазы өскелерге үлегер болуру чугаажок.

У. ХАПТЫР-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

Монгуш Допур-оолович ДОКТУГУ

Тывага колхоз шимчээшкининиң хоочуну Монгуш Допур-оолович Доктугуаар болгаш үр ааран соонда мөчээн.

М. Д. Доктугу 1914 чылдың октябрь 15-те Чөөн-Хемчик районнуң Кара-Сугта, ядыы арат кижинин өг-бүлезинге төрүттүнген. Ол биче-чажыннан тура-ла күш-ажылчы амыдыралын эгелээн. Ол, 1931 чылда Аревэ кежигүнүнге киргеш, сумунуң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржип турган. Ол-ла чылын ону ТАРН-ның хүрээленинге хүлээп алгай.

М. Д. Доктугу 1937 чылдан 1940 чылга чедир Чыргакы сумузунуң секретары турган. Оон соонда ону партия ажылынче депшиткен — баштай партияның Чыргакы суму комитединиң секретарынга, оон соонда ТАРН-ның Чөөн-Хемчик кожуун комитединиң секретарынга, а 1944 чылдан 1947 чылга чедир — ВКП(б)-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретарынга ажылдап чораан.

Бежен чылларда тыва араттар колхозтарга массалыы-биле кирип эгелээннер. Ынчан М. Д. Доктугу бо талазы-биле ажылдың организакчыларының бирээзи боп турган. Ол 1950-ден 1965 чылга чедир Калинин аттыг, оон соонда Ленин аттыг болгаш «Искра» колхозтарның дарга-зынга ажылдаан. М. Д. Доктугу ол албан-хүлээлгелеринге болуп масса чоннуң мергежилдиг удуртукчузу болгаш кижизидикчизи дээрзин херек кылында көргүзүп, бүтү күжүн көдээге чаа амыдыралды тургузарынга бүрүнү-биле берип чораан.

Дараазында чылларда эш М. Д. Доктугу «Тыва» совхозтуң бригадиринге, салбыр эргелекчизинге, директорунга ажылдап турган. Анаа ол база-ла ук ажыл-агыйның быжыгып, улам хөгжүүрүнге хөй күжүн үндүрген.

М. Д. Доктугунуң бүтү амыдыралы Төрээн чуртка бараан болурунуң үлегер-чижээ боп келген. М. Д. Доктугунуң ажыл-ишчи ачы-хавыязын партия болгаш чазак белиибиле үнелээн—ол Ленин орденни-биле, «Хүндүлелдиг Демдээ» ийи орден-биле, ТАР-ның Күш-ажыл ордени болгаш медальдар-биле шаннаткан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки чыызынын депутадынга ол сонгуттуруп чораан.

Кайгамчыктыг ажыл-ишчи, коммунист М. Д. Доктугунуң дугайында чырыткылыг турасклаал бистин чүректеривиске мөгеде артар.

БӨЛҮК ЭШТЕРИ.

Айтырыңар, харылап берээли

КӨДЭЭ БАШКЫЛАРГА ЧИИГЕЛДЕ

Көдээ черлерде, ажылчын суурларда башкылардан, улус өөредилге шугумунда оске-даа ажылдакчылардан, оларга көргүнген чиигелделер дугайында янзы-бүрү айтырыглар кээп турар.

Барыын-Хемчиктиң Шекпээр ортумак школазының башкызы С. М. Ооржактың база чамдык оске-даа эштериниң айтырыгларынга харыы бээрин, Чырыдыышкынның, дээди школаларның болгаш эртем черлериниң профэвилел обкомунуң секретары М. Ч. Ооржактан редакция дилээн. Маңнай-оол Үүлдүмовичиниң допчу тайылбырын мында парладывыс.

РСФСР-ниң Бүгү-россия Төп күүсекчи комитеди болгаш Улус комиссарлар чөвүлели 1930 чылдың июнь 10-да, «Көдээ черлерде, ажылчын суурларда тускай эртемниг ажылдакчылар дугайында» доктаал хүлээп алган. Ол черлерде чурттап турар башкыларга, улус өөредилге шугумунда оске-даа ажылдакчыларга чуртталга шөлүн, одалга болгаш электри чырын халас хандырарын ук доктаалда тодаргай айыткан.

Дараазында чылларда чырыдыышкын шугумунга немей көргүнген штаттарга (көдээ школаларның өөредилге эргелекчилеринге, кежээки школаларның директорларынга, күш-ажыл болгаш бүдүрүлге өөредилгезиниң башкыларынга, уззткан хүнүг школаларның кижизидикчилеринге, классан дашкаар кижизидилге организаторларынга, школа-интернат башкыларынга) хамаарыштыр, оске-даа чиигелделер дугайында немелде шиитпирлер болгаш бижилгелер база хүлээп алдыгган.

1930 чылда үндүрген ол доктаал амга чедир күштүг болуп арткан. Улус өөредилгезиниң көдээ черлерде бүгү ажылдакчыларынга чуртталга шөлү, одалга болгаш электри чырын халас болур. ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның улус өөредилгезиниң дугайында 1973 чылдың июль 19-та бадылаан Хоойлужудулгада, ниити эртем школаларының уставында, башкыларга болгаш улус өөредилгезиниң оске-даа кадрларынга чиигелделерни улам быжыглааның демдеглээри чугула.

Халас чуртталга шөлүнүң, одалга болгаш электри чырының чижек нормаларын чер-черниң Советтериниң күүсекчи комитеттери азы Министрлер Чөвүлери тургузар эргени берип турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1966 чылдың август 5-те хүлээп алганы «Коммунал хандырылга нормаларын, тургузар дугайында» доктаалда, көдээ черлерде, ажылчын суурларда башкыларның, улус өөредилгезиниң оске-даа ажылдакчыларының өг-бүле кежигүн бүрүзүнге онаштыр төс дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, одалганы болгаш электри чырын халас хандырарын тодаргай айыткан.

Башкыларның коммунал хандырылгазына холбаштыр, Чырыдыышкынның, дээди школаларның болгаш эртем черлериниң профэвилел обкомунга, «Шын» солун редакциязынга кээп турар чамдык айтырыгларга хамаарыштыр кыска тайылбырны бээри база чугула.

Бир эвес тус черниң байдалынга таарыштыр тургускан нормаларына дүгүп турар чуртталга шөлүн башкыга сүмелээрге, оон ол ойталаш, оске бажыңга чурттай берген таварылгада, аңаа үүгле электри чырыы, одалга халас болур, а бажың хөлезинин боду төлээр. Ол ышкаш башкы кижи хуузунда бажыңга азы ада-иезинге чурттап турганда — электри чырын, одалганы хандыргаш, бажың хөлезинин төлевес.

Одалга талазы-биле бистиң республикага дараазында нормаларны тургускан: 30 дөрбелчин метр чуртталга шөлүнге , чылда 12 кубометр ыяш (дыт), а хадың одаар черлерге 11 кубометр хадың азы 3 тонна хөмүр-даш бээр. Чамдык районнарга хөмүр-даш ажыглаар арга чок болгандa, башкыларга чылда — 12 кубометр ыяш берип турар. Бажыңның шөлү 30 дөрбелчин метрден өрү болза, ол ашкан дөрбелчин метр бүрүзүнге онаштыр 0,3 кубометр ыяшты школа немей бээр чурумнуг.

Бир эвес хөмүр-даш одаар черлерге 30 дөрбелчин метрден өрү шөлдүг бажыңның ол ашкан дөрбелчин метр бүрүзүнге онаштыр 0,07 тонна хөмүр-дашты база немей бээри көрдүнген.

Хөмүр-дашты болгаш ыяшты холуй оттулар черлерден будулгаазынныг чамдык айтырыглар кээп тургулаар. Маңаа маргылдаа болбазы-биле, ону тодаргайлаарга мындыг: бир тонна хөмүр-даштың үш кубометр ыяш солууру, ынчангаш башкыларга ыяшты болгаш хөмүр-даштың таарыштыр хуваары чазыг чок болур.

Районнарның элээн хөй школаларында өг-бүлеге онаштыр чылда 2,5 тонна хөмүр-даштың, 4 кубометр ыяшты берип турар кылдыр чурумчазы таарымчалыг. Бир өг-бүле чылда 9 рубльдиң электри чырын халас ажыглаар эргелиг, а оон көвүдей бээр болза, ол ажыр ажыглаанын башкы боду төлээр апаар.

КУЛЬТУРА АМЫДЫРАЛЫ

Омскиниң хөйнүн орус ырын тургусканындан бээр чээрби беш чыл болган. РСФСР-ниң улустуң артизи Г. Н. Пентюковка баштаткан ол чогаадыкчы коллективтин уран чүүлү-биле бистиң чуртувустуң хоорайларының хөй кезиниин, а ол ышкаш ГДР-ниң, Польшаның, Моолдуң, АКШ-тың, Англияның, Францияның, Австралияның болгаш делегейниң өске-даа чурттарының көрүкчүлери танышканнар.

Хөйнүн ырының чаа программа бүрүзүн Омскиниң чурттакчыларынга көргүзүп турар. Сөөлгү чылдарда коллективтин концерттери областың көдээ суурларына, Сибирь тайгазының хоочун хоорайлары Тарага, Тюкалинскиге болгаш өске-даа черлерге болгулаан. Ол оюн көргүзүүшүннери-ни хөйнүн ырының репертуарын улустуң аас чогаалдары-биле байыткан.

* * *

Казахстанда Узунагач суурнуң чурттакчылары боттарының чаа библиотеказы-биле чоргаарланыр. Херек номну ында дүрген тып берип, чечен чогаал литературазының чаа номнарының дугайын чугаалап бээр. А кежээлерде уран чүүлдүң сонуургактары библиотекага чыглып келир. Библиотекада хөгжүм салонун ажыткан, аңаа хөгжүм төөгүзүнүң талазы-биле лекцияларны дыннап, шылгарангай композиторларның чогаадыкчы ажылдары-биле делегей болгаш совет классиканың чогаалдары-биле таныжып болур.

Тоску беш чылдың иштинде обласка бежен хире чаа көдээ библиотекаларны ажыткан.

(СЭТА).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ СПОРТЧУ АМЫДЫРАЛЫ

БАЙ-ТАЙГА

Бай-Тайганың спортчулары Тээли суурга чыглып кээп, боттарының спортчу күжүн шенежип, спорттуң чайгы сезонун байырлалдыы-биле хаарынга киришкеннер. Орта район төвүнүң чамдык албан организация черлериниң спортчу командалары, школалар, «Тээли» совхозтуң командазы, «Бай-Тал» совхозтуң болгаш «Мурнакчы» колхозтуң шилиндек спортчулары киришкен.

Тээли суурнуң спорт шөлүнге районнуң спортчу командаларының парады-биле маргылдаалар эгелээн. Күш-культуржу коллективтер волейболга, баскетболга, чиик атлетикага болгаш баг кагарынга маргылдааларны эгелээн. Орта уругларның болгаш херээженнерниң алды база оолдар-биле эр улустуң алды командалары киришкен.

Шуй биле Тээли ортумак школаның волейболистериниң аразында чайын чок белеткелдиг оюну чыылганнарның кичээнгейин чаалап апкан. Шуйнуң спортчулары бот-боттарының оюнун, аргаларын ыяк билчир, үзүктед чок белеткелди илдең. Школа командазының чамдык ойнакчылары техника талазы-биле удурланыкчылардан ажа дүжүп турган. Түңнелинде Тээли ортумак школазының командазы бирги черни алган. Баскетбол шөлүнге ол үеде уругларның аразында чидиг демисел чоруп турган. Баштай ужурашкан «Бай-Тал» совхоз биле Шуй ортумак школаның уругларындан бай-талчылар черле эрестиг ойнаан. Ужуражыышкын оларның тиилелгезинбиле доозулган.

Херээжен волейболистерниң командаларының аразында бирги чер дээш спортчу демисел база бир шөлге чоруп турган. Аңаа «Тээли» совхоз биле Шуйнуң командалары солун оюну көргүскен. Шуйнуң уруглар командазы тиилелгени бүзүрелдиг чедип алган.

1000 метрге уругларның чадаг чарыжы эгелээн. Орта Тээли ортумак школаның спортчулары талантылыын көргүскеннер. Ол хемчээлди 3 минута 40 секундада маңнап эрткеш Лида Чүльдүм бирги черни алган, эр улустуң 1.500 метрге чарыжында Шуйдан келген спортчу Биче-оол Майны айыткан хемчээлди 5 минута 10 секундада эрткеш, чемпион болган.

Баскетболга эр улустуундан партия Бай-Тайга райкомунуң командазы тиилээн. Чиик атлетикага «Мурнакчы» колхозтуң спортчулары бирги черни алган. Баг кагарының маргылдаазы солун болуп эрткен болгаш орта бирги черни «Тээли» совхозтуң командазы, ийигизин көжүп чоруур № 741 механизаттаттынган колониының баг кагыкчылары чаалап алганнар.

О. НАМЧЫЛАК.

* * *

ТЕРЕ-ХӨЛ

Чоокта чаа «Тере-Хөл» колхозтуң стадионунга спортчу маргылдаалар бедик дениелге эрткен. Аңаа 32 шилиндек мөгениң хүрежин чон сонуургаан. Аңаа колхозчу Владимир Сеиди бодунуң онагларын чиик ажып, шүүлген. Тудугжулар Идам Сагаачы, Сергей Шагдыр олар ийнги, үшкү черлерни эзлээннер.

Ол хүн оолдарның болгаш уругларның аразында кросс маргылдаазы болган. Эр улустуң аразында болган 1500 метр чериң чарыжында тудугжу Сергей Шагдыр бирги черни алган. Херээжен спортчулар 500 метрге маргышканнар. Аңаа 9-ку классчы Чечек Дуулай эң каштагай болган.

Ол хүн ГТО-нуң нормаларын база дужааган. Аңаа чедеи ажыг аныяктар ГТО-нуң нормаларын чедиишкиниг дужааганнар.

К. САЛЧАК.

* * *

ҮЛҮГ-ХЕМ

«Найыралы» совхозтуң төвү Чаа-Хөл суурга база спортчу маргылдаалар болуп эрткен. Суурнуң чурттакчылары волейбол шөлүнге болган спортчу демиселди улуг сонуургалбиле көргеннер. Чаа-Хөл суурнуң шилиндек командазы-биле оларның валчылары Арыг-Үзүүнүң волейболистери чемпион ат дээш ойнааннар. Түңнелинде Арыг-Үзүүнүң спортчулары үк маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, тиилекчи болуп үнген.

32 мөгениң хүрежи база солун эрткен. Маңаа «Найыралы» совхозтуң Шаңы салбырының эргелекчизи Алдын-оол Тюлюш шүүлген, а Чаа-Хөл ортумак школаның күш-культура башкызы Николай Соскал үжүүрлешкен. Тиилекчилерге ортектиг белектерни, макталга бижиктерни тывыскан.

М. НАВАЖЫК.

* * *

Ол-ла районнуң «Улуг-Хаяа» совхозка спорттуң чайгы сезонун хаарынга турасклаткан спортчу маргылдаалар болуп эрткен. Ол оюнларның аразындан аът чарыжының маргылдаазын чылган чон улуг сонуургал-биле көрген. Аңаа «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң аъды эртип келген. Спортчу маргылдаалар организастыг, бедик дениелге эрткен.

О. ТАВАА.

* * *

ТЕС-ХЕМ

Берт-Даг суурга «Тес-Хем» совхозтуң спортчулары волейболга, баскетболга, тыва хүрешке солун маргылдааны организастап эрттирген. Спортчу оюнларның сөөлүнде 32 шилиндек мөгениң хүрежи болган. Үшкү салыгның соонда дөрт шилиндек мөгелер: Санакчы Доспан, Владимир Сыдам-оол, Валерий Ооржак, Александр Чолдак девип үндү. А. Чолдак В. Сыдам-оол-биле С. Доспан, В. Ооржак-биле таварышты. Удатпаанда А. Чолдак бодунуң онаан чарын баштааш арыг дужурду. Үрдаа болбаанда С. Доспан бодунуң удурланыкчызын чартыктааш база-ла кагды. Арткан ийи мөгениң кайызы шүглүр ирги дээш сагыш «аарыкчыларны» достүндүрбейи-не турган. Иаиг демисел эгелээн. Удаваанда С. Доспан бодунуң онаан оң талакы бутче тепкеш, чая долгапкан. Тыва хүрешке районнуң шыырак мөгелериниң бирээзи Берт-Даг школазының башкызы Санакчы Доспан шүүлген, Александр Чолдак үжүүрлешкен. Үшкү-дөртү черлерни Владимир Сыдам-оол, Валерий Ооржак олар үлешкеннер.

А. МОНГУШ.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ АТ ДЭЭШ

ПИЦУНДА. (Грузин ССР). (СЭТА-ның тускай корр.). Кара далайның мырыңай эриинде турар Пицунда дээр сураглыг курорттуң концерт залында репертуар долузу-биле, үр үе иштинде чаартынган. Дыштаныллга кежээлериниң, концерттерниң, фильмиерниң, лекцияларның орнун сураглыг, бурунгу болгаш мерген оюн — шыдыраа ээлепкен. Херээжен шыдыраачыларның делегейге бирги черн дээш салыышкынарының, байырлалдыг ажылыышкыны октябрь 20-де аңаа болган. Ойнаарлар — Нона Гаприндашвили биле Нана Александрия. Олар кайызы-даа совет шыдыраачылар, кайызы-даа Тбилиси чурттуг. Ынчангаш бистиң херээжен шыдыраачыларывыска шыдыраанның делегей ованда-йын чээрби беш чыл иштинде тудуп келгеннер. Ындыг болганда, ол овандай ам база-ла, бетин дээргө үш чыл иштинде бистиң чуртувуска артар апаар-дыр. Гаприндашвили делегейниң дөрт катап чемпиону болган, а Александрия бир-ле дугаар ол ат дээш ам ойнап кирипкени ол-дур.

Пицундага ол маргылдааның чартыы эртер, а оон өске чартыы — каш хонук дыштанылга соонда — Тбилисиге эртер. Тиилелгени чедип алыр толээде, Александрия 8,5 санны чедип алыр ужурлуг, ынчаарга Гаприндашвили делегей чемпиону боп артыр каар дизе—хаймнажып — 8-8 санныг болурга-ла чедер.

Гаприндашвилиниң секундантызы — гроссмейстер Айвар Гипслис, а Александрияны — гроссмейстер Бахути Гургенидзе.

Бо маргылдааның оргкомитединиң даргазы, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Зинаида Квачадзе ажыдыышкынның өзулалынга чүве чугаалаан, бо маргылдаа кымның-даа тиилелгези-биле доостур болза, Нона биле Нана эки өңнүктер боп артып каарлар дээрзинге бүзүрелин илергейлээн. Грузияның Шыдыраа Федерациязының даргазы Александр Чиквидзе сөс алган, шыдыраачы кавказ уругларга мындыг таварылгада өске белектерден аңгыда шыдыраанны база белекке бээр чаңчылды аңаа сагындырып чугаалаан. Шыдыраанның делегей «овандайын» чедип алыры дээш грузин уругларның ойнап турарында кижи кайгаар түве бар деп бе?

Бо маргылдаа херээженнерниң делегей чылында улуг болуушкун болур дээрзинге бүзүрелин Делегейниң шыдыраа федерациязының кол секретары Иннекке Баккер илергейлээн. Делегей херээженнериниң хөлшыдыраа шимчээшкининге Совет Эвилелиниң киргек салыышкынын ол бедин-биле үнелеп чугаалаан.

...Дараазында шыдыраачылар дугаар тутканнар. Октябрь 21-де болган бирги салыгга агы-биле Гаприндашвили ойнаан.

Маргылдаанның кол арбитри — чехословак гроссмейстер Мирослав Филип.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 6-гы эгези.
10.10—**«Мцыри».** М. Ю. Лермонтов.
10.45—**«Чалыы назын, сеңээ».** Өңнүг.
11.30—Уругларга фильм. **«Мени тып, Леня!»** Уран-чечен өңнүг фильм.
13.00—Киножурнал.
13.10—**«Хатчыгаш».** Өңнүг мультфильм.
13.20—**«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы».** Өңнүг.
13.50—**«Чөрүлдээлиг казыргылар».** Уран-чечен өңнүг фильм.
15.30—Эфирде — **«Чалыы назын».** Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры сураглыг саанчы А. Ф. Кондратюк-биле ужуражылга. Өңнүг.
16.00—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 6-гы эгези.
17.05—**«Поэзия».** Л. Мартынов.
17.30—**«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.10—Мультфильм.
18.30—Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.
19.00—**«Кушка чалгын деп».** Документалдыг фильм.
19.10—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30—**«Ольга Сергеевна».** Хөй сериялыг өңнүг телетоожулалдың баштайгы көргүзүлгези. 6-гы эгези.

КЫЗЫЛДАН

20.30—**«Совет-моол найырал айы чоруп тур».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

21.00—**«Эртем—бөгүн».**
21.30—Күрүеннің Пятницкий эттыг орус улустуң академиктиг ниити ырының концерти.
22.15—Кубок ээлериниң кубогу дээш футбол маргылдаазы **«Арарат»** (Ереван) — **«Вест хем юнайтед»** (Англия). 1-ги үеэзи. Ереванда дамчыдылга.
22.45—22.55—Чапсар.
22.55—Кубок ээлериниң кубогу дээш футбол маргылдаазы. **«Арарат»** (Ереван) — **«Вест хем юнайтед»** (Англия). 2-ги үеэзи. Ереванда дамчыдылга.
23.45—00.15 — **«Ye».** Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы даг-лыг районнарга 0—5 градус соор, өске артканнарынга 3 градус сооктан 2 градус чедир чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 0—2 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Есения»** (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.10, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: **«Салтан хаан дугайында тоол»** 9.00, **«Кара бөрү».** 10.45, 14.50, **«Петербург-биле чарлыышкын»** 16.45, **«Чаъсдаа истерни чүй шаантар»** 12.30, 18.45, 12.05 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: **«Бир-ле катап чаасканда»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: **«Ийи хүнүн дүвүрээзинин»** 15.00, 18.40, **«Буруу чоктар»** 16.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүр киллизиниң 23-54, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерианың 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тираж 15877. ЧАГЫГ № 3392.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер. полиграфия болгаш пом салыының талазы-биле өөредилгениң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00973.

САЯННЫҢ КАДЫР КАШПАЛДАРЫ.
М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотоэтюду.